Взагалі кажучи, його звали Альфредо, Альфредо Крус, але нашого юного мексіканського друга ми з дружиною інакше, як Петьком Паляницею із племені майя між собою і не величали. І тому були свої причини. А втім, вони й нині є.

Я довго вагався, пишучи ці рядки вже в Києві (чи не один рік вагався), перш ніж оце зважуюсь опублікувати сію… мм… придибенцію фантастичну, скажемо так. В історії моїй, дещо, може, неабиякій, але, мабуть, вразливій, до сьогодні ще не розгаданій — та й хто її розгадає? Та й чи можливо її взагалі розгадати? — нічого: не вигадано. Хочете — вірте, хочете — ні, а я всього лише безпристрасний розказувальник-оповідач, переповідаю вам її так, як воно й лучилося насправді і чому я був свідком (скоріше й учасником подій). Як кажуть, за що купив, за те й продаю. Та, зрештою, в мене не наукова стаття, а всього лише художній твір — будемо так вважати. Іншого виходу у мене, як видати цю достовірну придибенцію за щось таке… мм… ледь чи не фентезі, немає, хоч насправді все було в реальності — але хто тому повірить?

Так ось, із симпатичним Альфредо Крусом, пахолком з народу майя, я познайомився, коли, працюючи в Мексіці (офіційно: Мексіканські Сполучені Штати), з обов’язку служби відвідував Юкатанаський півострів. А як точніше, то Ісля Мугерес, де якось відпочивав з дружиною претеплої і лагідної тамтешньої зими.

А втім, вам вочевидь не завадить деяке рекогносцирування, аби ви уявили той далекий від України край, про який піде мова.

На Юкатані — півострів в Центральній Америці в межах Мексіки, Гватемали, Белізу, омивається Мексиканською затокою та Карібським морем — зберігаються стародавні пам’ятки культури майя, вони мене в першу чергу й вабили. А втім, майя там і нині живуть. На півострові Юкатан я відвідав Яшчілан, Майянан, Ушмаль, Чічен-Іцу, Паленке, подивився грандіозні ступінчасті храми-піраміди, як-от — піраміду Сонця

в Тестікуані, "Храм з нішами" в Тахіні. Та й приятель мій, Альфредо, є далеким потомком майя. Родом він з Ісля Мугерес (там і нині мешкає) — є такий острівець в тамтешніх краях, розташований якраз напроти курортного міста Канкун, що на Юкатанському півострові.

Зветься він так, Ісля Мугерес, ось чому. Коли в середині 16-го століття на Юкатан вторглися іспанські конквістадори (забігаючи наперед, скажу, що майя понад сто років відстоювали свою незалежність), то один з них — чи ж бува не Франціско Гренандез де Кордова? — приплив на той острівець з Куби (шукав рабів для праці на шахтах чи з метою відкриття нових земель — вже й не пригадую) то під сліпуче синіми небесами, де панували, здавалось, самі лише солодка знемога та млость, побачив багато кам’яних статуй жінок, виключно жінок. То були, як згодом дізнаються іспанці, місцеві богині: Іксчель, Іксчебеліякіс, Іксгуніє, Іксгунієта та інші. Через це зайда й нарік тамтешню місцевість Ісля Мугерес, що в перекладі з іспанської означає Отрів Жінок. Статуї були зодягнені, але починаючи від пояса і нижче. А ось вище — все відкрите. Особливо, соковиті груди. А втім, це на індіанський смак, в їхньому розумінні краси й жіночої звабливості.

На нововідкритім острівці Франціско знайшов дещо золота і за тодішньою звичкою забрав його. Ось звідтоді острів той і зветься Ісля Мугерес. Острів Жінок. У ті неспокійні часи, коли пірати часто зненацька висаджувалися на Юкатані (ще й у 17-18-му століттях) аби наловити невільників для роботи на полях цукрової тростини, майя тікали на Ісля Мугерес і там переховувалися. Росту вони низького (пересічна жінка має десь метр — півтора заввишки), але сильні, витривалі, надзвичайно горді й незалежні. Хоч загалом — миролюбиві. Сьогодні це — прямі нащадки народу Мексики, званого майя (сім’я мов — майя-кіче) півострова Юкатан, які залишилися в історії людства творцями однієї з найдревніших цивілізацій Америки, що існувала на територіях Мексики, Гондурасу, Гватемали. Формально католики, але пильнують свої, ще дохристиянські вірування, як і інші корінні індіанські народи (ацтеки, хуастеки, цельтелі, цоцилі тощо), зберігають свою мову, культуру.

На острові Ісля Мугерес я й познайомився з парубчаком (чи радше півпарубчаком) Альфредо Крусом.

Острівець невеликий, сім кілометрів довжиною, з півкілометра шириною — дванадцять тисяч мешканців. Від Канкуну і до Ісля Мугерес щогодини відходить пасажирський катер, подорож триває 15 хвилин і коштує 35 песо. (На старих дерев’яних човнах — екзотика! — 30 хвилин плавби, а задоволення коштує всього лише 18 песо). Для порівняння, за один долар — базарна ціна — там дають 10 песо.

Вже збігло два роки, як ми з дружиною відпочивали на Острові Жінок, в хатці на узбережжі Мексиканської затоки, що зветься там морем (або й океаном, адже його води заходять в затоку), а він все ще перед моїми очима, особливо в зимову гнилу й занудливу київську мокву-мжичку з дощем і снігом — морською та небесною синню блакитніє. Клімат там тропічний, пасатний (навіть взимку — січень! — пересічна температура плюс 25), вода — кришталева. Пляжі — чудо. Бредеш, бувало, сто й більше метрів од берега і води маєш по пояс. Вона така чиста, що видно пальці на ногах. Повітря — еталон свіжості, ніде в тих краях і не видно тяжкої індустрії. Тепло й благодать. Потужна течія Гольфстрім (по-тамтешньому — Гольф і звучить це в них з явним хвацьким шиком), що починається у Флоридській протоці і на виході з неї має ширину близько 75 кілометрів та швидкість 10 метрів на годину. Гольф зігріває й пестить ті краї, як мати дитину і там щодо клімату — рай земний. Течія надзвичайно тепла, до всього ж в Карібському морі утворюється щось на зразок підводної котловини, теж вода там ще більше нагрівається.

В теплі Гольфа й ніжиться Ісля Мугерес.

У мене склалося враження, що на острові живуть самі лише рибалки. (А втім, для сільського господарства ґрунти на острові не зовсім сприятливі). А, може, тому таке враження, що рибу там ловлять усі. Легко і просто. І стільки, хто скільки хоче. Кому не лінь. Маленькі майя ще й ходити до пуття не тямлять, але вже плавають, як дельфінчики і

щось там ловлять на мілководді. У всіх човни (без човна на острові не життя), у кого сучасні, великі, дюралеві, а в кого старі, довбанки, але плавають вони так, як і сотні літ у тих краях плавали. А веслують хвацько на своїх і вутлих човничках усі — від жінок та дітей до древніх дідів, які там схожі на підлітків, низькорослі й сухі. Проте жилаві. Щоранку перед світанком майя відпливають до бар'єрних рифів. Риба водиться повсюдно, але на рифах її чи не найбільше. Там вода аж кипить! Майя її не ловлять, а вправно наштрикують списами, схожими на ості. Простіше, штрикачки такі із зазубринами на кінці. Орудують ними віртуозно — змах і рибина вже тріпоче! Змах — і ще одна тріпоче на гостряку із зазубринами. Трапляються й такі, що ледь їх у човен виважують. Особливо, як трапляться здоровенні скати.

О десятій-одинадцятій ранку всі риболови з чималим уловом повертаються на берег. На сліпучо-чистому піску берегової зони їх уже чекають покупці. Кожний вибирає собі до вподоби рибину, чи кілька — торгується. (Торг — ритуал там просто необхідний, бо що ж то за базар, як не чути галасу торговельників та покупців!) Потім риболов, як завершиться успішно торг, тут же поріже вибрану рибину на потрібні шматки (в залежності від того, що ви будете з неї робити — смажити, варити, на шашлики пустити чи на суп), почистить. Виконують рибалки все те спритно, професійно й акуратно. І неодмінно порізану рибу (себто вами куплену) помиють чистою океанською водою, а вже тоді вручать її вам — сервіс! І ви маєте рибу! Справжню рибу! Найкращу в світі! Такої, як на Юкатані, на Ісля Мугерес ви ніде більше не матимете і не покуштуєте — навіть за грубі гроші! Бо такої свіжини не можна попробувати ніде більше, як у майя. Суп з їхньої риби — незвичайна за смакотою їжа! І я приходив на той прибережний базарчик купувати рибу на суп чи на шашлики. Там і познайомився з метким і жвавим підлітком на ймення Альфредо — чорні, живі очі його завжди весело іскрилися — про щоб він не говорив. (А втім що він підліток, я пізніше роздивився, бо манери і вправність він мав дорослої людини. А що низенький, так майя не відзначаються зростом, засмаглі й задубілі від океану, навіть діти. Альфредо звідтоді вже чекав мене, відкладаючи для мене все найкраще зі свого улову. Так ми з ним і здружилися. Незважаючи на юний свій вік,

Альфредо був уже досить вправним рибалкою (а втім, у майя всі діти такі), щоранку плавав на своєму вутлому човнику до бар’єрного рифу, коли з батьком, коли з братом — вони теж, як і він, низькорослі коротуни, але міцні, тож і батько на вигляд як підліток — такі вже вони вдаються, а коли й сам).

Часом, як Альфредо готував для мене рибу, розмовляли. Якось, пригадую, я подивувався, що на Ісля Мугерес немає жебраків, хоча бідняків багато і життя там не для всіх солодке, але ось жебраків, повторюю, старців та побиральників я ніде не бачив.

— А їх у нас немає, — відповів, як про щось звичне, Альфредо. — Бідні є, і ми небагаті, але жебраків немає. І голодних теж.

Я запитав: чому?

Альфредо ще дужче подивувався моїй необізнаності.

— Та тому, що голодний одразу ж іде ловити рибу. І має що їсти. Якщо тільки він не ледацюга. Де рибу ловити? Дон мене вражає. Рибу на Ісля Мугерес ловлять всюди, де є вода, а вода на Ісля Мугерес з усіх боків, куди не повернешся. Тож і риба в нас усюди. А є риба, є харч, з голоду не помреш і милостиню просити не підеш!

Добру рибу продають по усталених цінах (дрібноту по дешевці): 25–30 песо за кілограм. Проте великі омари коштують дорожче, хоч їх там багато і потрапляють вони на штрикачки часто і чималі. Іноді один лише хвіст витягує за кілограм. Проте великі омари коштують ще дорожче — по 200 песо і більше — делікатес! Я охоче купував у Альфредо омарів — йому вони потрапляли вельми солідні, прямо красені! Але мені охота було й самому порибалити (я рибалка затятий), тож у свого мексіканського друга я купував ще й насадку для рибної ловлі. Себто набивку, принаду — якусь пласку рибу срібного кольору, довжиною з

півметра, пальців у три шириною. Вона смакувала іншим рибам, мала тверде тіло, що не швидко розкисало у воді й добре трималося на гачку.

Рибалив я зазвичай після сніданку, а коли й до сніданку, як дружина ще додивлялася свої рожеві сни. (В тому краї навіть сни сняться — звичайно, коли маєш за що добре жити — лише оптимістично-бадьорі!) Рибалка там — і дома, і замужем. Вийдеш з хатини, сотня метрів і круча. Урвище. Внизу океан аж до обрію, де небо із землею сходиться, себто Мексиканська протока, найлагідніше, як у рідної мами, вранішнє сонце, синя далина внизу і над тобою, літепло. Рай та й годі! Вода світла, як джерельна, пропливе рибина, видно кожен її порух. Наживиш на гачок насадку, розмахнешся і зі свистом закидаєш в океан волосінь з тягарцем, а потім спостерігаєш, як там, унизу, у світлій та чистій воді клює риба — з кручі видно, як на кіноекрані. Не рибна ловля, а — насолода. Ось що таке на Юкатані Гольф!

Частенько ловилися скати шириною понад метр, із сплющеним, як і у всього виду тілом. Попадалися й по кілька метрів довжиною, особливо пилкорили — гола шкіра вкрита шипиками чи колючками. Траплялися й до семи метрів, вагою до півтонни, але мене од таких Бог милував, та й ходять вони на глибинах. На щастя, в прибережжі плаває дрібнота — не більше метра. Найцінніша у них печінка.

Але на такій риболовлі треба повсякчас зберігати пильність, небезпечно задуматись, відволіктися, коли тримаєш в руці волосінь (Боже вас борони намотати його на руку!). Та ще на краю урвища. Як смиконе, бувало, якась добряча мегера, то в один мент загуркотиш із кручі в океан — крикнути не встигнеш. Якось я задумався, а скат здоровенний клюнув — морська лисиця, будь вона не ладна! Як я втримався на кручі — не знаю, але п’ятами добре землю проорав, сунучись аж до краю обрива. Ривок був такий, що тятива лишила на моїм пальці марку на кілька днів, здерши й шкіру. Лисиця ще раз смиконула, але я, вже загальмувавши, якось залишився на кручі. Проте тятива не витримала ривка — як бритвою відчесало! І пішли в океан

разом із морською лисицею мої гачки й тягарець — уловистий він був, як талісман його беріг.

Та попри все, втіху ловлі псували "в’юни". Це я так мурен називав. Цих хижаків там достобіса, вовками нишпорять понад берегом. Довгі, до півметра й більше, з темними плямами (Альфредо якось на моїх очах з радісним вереском витягнув довжелезну чорну мурену, але мене в основному атакували лише жовті. В їжу їх тут майже не вживають — не якісні, хоча вони і їстівні. В’юнкі й вертляві, вони й справді були схожі на товстелезних в’юнів. Як наблизиться до гачка такий "в’юн", вся риба відразу ж з того місця притьмом розбігається. За це й не люблять у тих краях мурен, бо там, де вони з’являються, риболовля в одну мить закінчується. Міняй місце. Та тільки прилаштуєшся десь інде, а мурена вже тут, як тут. Все розполохає. Та риби й самі, як відчують мурен, кидаються врізнобіч, бо той розбійник, що не загледить, те й атакує. Навіть те, що просто бовтається у воді. Може й людину гризонути за ногу. Не отруйний, на щастя, але укус болючий, бо зуби в мурен — щільна пилка. Не кусає, а пиляє, тож рани виходять рваними. То мурен там нечемно називають паскудною рибою.

Проте ловити її — одне задоволення. Покльовка — вірна-щонайвірніша. Як, навіть, зірветься, то, зробивши коло, знову повторює атаку і стрімголов кидається на твою наживку. А вже як учепиться, приємна боротьба і тягни її на будь-яку кручу — не зірветься.

Але хоч мурени й капостили добряче, все одно я з кручі відводив душу і часом наловлював чимало — морського окуня, омарів брав, скатів. Кілька разів Альфредо мене запрошував на свій старенький човен і ми плавали до бар’єрного рифу наштрикувати рибу. Я навчився володіти остем як заправський рибалка. Мій юний друг радів з моїх успіхів. "Дон, — ви як справжній майя, — вигукував. — Тільки й того, що білий та дуже високий. Я й справді не коротун, метр вісімдесят сім, а для них вся красота чоловіка у низькому зрості — а втім, у кожного народу свої уявлення про красу.

А ближче з Альфредо я познайомився ось після якого випадку. Якось він приніс мені наживку — довжелезну сіру рибину, ще живу, — як ми з дружиною ще снідали. Запросили й гостя. Пом’явшись (майя взагалі горді), хлопець все ж таки обережненько присів на краєчок стільця (хотів було спершу сісти на підлозі, так йому простіше, але я наполіг, що в нас гості сідають лише на стілець і тільки до столу). Дружина подала малому каву і хліб з маслом та сиром — наш традиційний сніданок. Беручи хліб, хлопець впустив його, а дістався з полу, хутенько похукав на нього і, геть сконфузившись, щось шанобливо промовив до скибочки. Я гаразд не вчув, що саме, але розібрав лише два слова, мовлені, ясна річ, іспанською мовою (державна мова Мексики): "Вибачай, Боженьку…"

Почуте мене вразило. Так наші предки — слов’яни, коли ненароком впускали хліб, то, піднімаючи його, набожно й казали: "Вибачай, Боженьку…" Хліб для наших предків був священною їжею, першою серед інших, що вміщував у собі щастя і благополуччя господи. Тому його й називали Божим дарунком. Вважалося, що Бог наділяє людину разом із хлібом ще й долею. А то і щастям. У ті давні часи у слов’ян існувало хатнє божество "Хлібник", який ніби оберігав зерно і борошна від зіпсуття. (Пізніше, християни ототожнили хліб з тілом Божим). Отож, коли в наших пращурів падав з рук хліб (якщо з рота — то це віщувало швидку смерть), то й казали набожно: "Вибач, Боженьку!"

Але це було в слов’ян, а переді мною на Юкатані, на Острові Жінок сидів потомок майя, який про слов’ян і чути не чув. І раптом — "Вибачай, Боженьку…"

— У майя такий звичай? — на всяк випадок запитав його.

— Не знаю…

— Але ж Альфредо, підібравши впущений шматок хліба, вибачився перед ним за давньослов’янським звичаям, невідомим у твого народу. Хто Альфредо цьому навчив?

Він подумав і відповів якось невпевнено:

— Ді-ід….

— Який дід? Як звали твого діда?

Він ще подумав і повільно, по буквах вимовляючи ім’я, назвав:

— Ка-арпо-о…

Отакої! У діда із племені майя слов’янське ім’я, невідоме у цих краях. Чи в нього дід був слов’янином? Але ж слов’янських імен на острові ніхто й ніколи не чув. Про те на всі запитання Альфредо затято відповідав одне й те ж:

— Альфредо не знає. Альфредо нічого не знає. Альфредо тільки знає, що діда звали Ка-арпо-о… Не по нашому. У майя так не називають. А дід Ка-арпо-о й казав… Коли хліб з рук падав: "Вибачай, Боженьку…" От мені й запало в помку…

— Та звідки ж у тебе взявся дід із слов’янським, не вашим ім’ям?

— Скільки разів ранчеро казати: Альфредо не знає. І батько мій не знає, звідки у мене був дід Ка-арпо-о…

— Отакої! Твій дід Карпо був батьком твоєму батькові, то чому ж він не знає свого батька? Себто діда Карпа, га?

— Альфредо не знає, чому він не знає…

— А ти звідки знаєш діда Карпа?

— Не знаю, ранчеро. Тоді ще мого батька не було.

— Коли — тоді?

— Як був дід Карпо, ранчеро…

(Альфредо звертався до мене по-різному. Іноді — кабальєро, але частіше дон (до моєї дружини — донья), але траплялося, що й ранчеро — власник ранчо (садиби), як то було прийнято в Іспанії та іспаномовних країнах, хоч я й переконував його, що ніякий я не ранчеро, адже хатинку над морем лише орендую на деякий час).

— Виходить несусвітня містика: дід був, а батька ще не було.

— Авжеж, — охоче і радо погодився хлопець. — Дід був, а батька ще не було.

— Але як таке могло статися?

— Могло, бо так забагли боги майя, щоб в Альфредо був дід Ка-арпо-о…

— А ще які слов’янські імена ти чув?

— Альфредо більше нічого не чув, — і вибіг з хати, як мені здалося, не лише знічений, а й навіть дещо зляканий.

Ми з дружиною сиділи подивовані, забувши про свою вранішню каву.

А після того стався і зовсім дивовижний випадок, що й геть збив нас з пантелику і пояснення якому я й досі не можу знайти — та й навряд чи коли-небудь його можна буде знайти.

Частенько вранці Альфредо — якщо не плавав до бар’єрних рифів — забігав до нас у гості, рибалив зі мною з кручі. Власне, рибалив я, але

під його тренерськими настановами. Навчаючи мене премудрому ремеслу риболовлі з кручі, малий вчив розпізнавати, які риби у них їстівні, які не дуже, а які й отруйні. І таких там водилося чимало. Дружина іноді приєднувалась до нас, всідалася на камені і дивилася собі в далину, забувши про снасть, яку я їй давав. А ми з Альфредо тягали рибу на кручу. Спілкувалися виключно іспанською, якою він володів (хлопець знав ще й мову своїх предків, але розмовляв нею лише зі своїми одноплемінниками, бо для нас вона була табу за сімома замками). Між собою ми з дружиною в його присутності розмовляли іноді англійською, що її Альфредо трохи тямив — вплив туристів з англомовних країн, — але здебільшого рідною.

Я звернув увагу, що цей потомок майя якось особливо зацікавлено, наче аж подивовано-вражено прислухається, коли ми з дружиною розмовляємо українською. Аж губами ворушить, наче повторює за нами слова незнайомої йому мови. А втім, на березі Мексиканської затоки вона може й звучала — та ще для майя — дещо екзотично.

Проте спершу не надавав тому значення — чужа для нього мова, ніколи ним не чута, от підлітку й цікаво.

А якось Альфредо запитав:

— Дон і донья дивною мовою між собою розмовляють.

— Якою це… дивною? — аж образилась дружина. — Що ти мелеш, нечемний хлопчиську? Ми розмовляємо нашою рідною мовою, вона одна з наймилозвучніших мов світу.

— Рі-ідна-а? — подивувався він. — Альфредо здається… Альфредо вже десь її чув…. А хто це такі… ук-українці? — по хвилі запитав.

Дружина засміялась.

— Вони такі, як ось ми, — показала на мене і на себе. Альфредо блиснув білосніжними зубами.

— Дон і донья дуже добрі. Тепер я знаю, хто такі ук-українці. Вони теж добрі, — і, помахавши нам на прощання, побіг собі.

А днів через кілька раптом питає:

— Якою мовою дон і донья між собою балакають?..

Я ледь не спіткнувся на рівному.

І не тому, що запитав (що ж тут дивного?), а тому, що запитав він… українською мовою. Справжньою щонайсправжнісінькою, хоч і старанно — з незвички — вимовляючи її слова.

— Якою мовою дон і донья між собою балакають?

І в очах його стояв подив. І щось таке… незбагненне. Наче сам він був вражений, що запитав нас чужою йому і незнаною мовою.

Я сторопів. Дитя майя і раптом питає українською. Вперше у своєму житті — не вчивши її і, навіть, раніше ніколи не чувши.

— Якою? — оговтавшись, перепитую.

— Так, кабальєро. Якою?

— А такою, якою ти щойно до мене звернувся. Себто українською.

— Я-ак? — тепер він уже подивувався і навіть аж злякався. — Хіба я запитав кабальєро ук-українською? — він з трудом вимовив це слово і

швидко перейшов на іспанську: — Кабальєро помиляється, я не знаю такої мови… ук-української.

— Проте Альфредо щойно говорив зі мною українською.

— В Альфредо так вийшло….. Його рот сам заговорив вашою мовою. — І по хвилі запитав: — А що таке… ук-українська?

Тільки тоді дружина, нарешті отямившись, кинулась до нього, заговорила іспанською:

— Альфредо, дитино, звідки ти знаєш нашу мову?

— Та не знаю я її, — підліток розгубився і, крутнувшись, хутко втік — він завжди, коли губився, то раптово втікав, блискаючи засмаглими литками…

Звідтоді, як наш юний друг приходив до нас у гості і ми рибалили на кручі, або просто сиділи на камінні біля хатинки, він говорив з нами підкреслено іспанською. Проте іноді, захопившись, зненацька переходив на… українську. Диво та й годі! І ми вкотре доскіпувались.

— То звідки Альфредо знає нашу рідну мову?

А він вперто гнув своє — що не знає. І в його устах це звучало і переконливо, і правдиво (майя взагалі правдиві).

— Але ж іноді ти говориш нею…

— Альфредо не відає, якою мовою іноді з кабальєро розмовляє. Знає, що не іспанською. І не мовою май. А якою — нічого не відає. Вона сама іноді з його рота балакається. І тоді Альфредо здається… здається… Альфредо вже колись нею балакав.

— Українською?

— О-ля-ля! — питав з дитячою безпосередністю. — А що таке… українська? Звідки вона? Де нею люди балакають?

— Це мова мого народу і моєї держави, — одказую. — Україна.

— А що таке… У-ук-ра-аїна? Я не знаю такої…

— Але ж Альфредо говорить саме українською.

— Альфредо іноді здається… Наче уві сні… Ні, Альфредо іноді й сниться…

— Що сниться Альфредо?

— Життя, яким Альфредо ніколи не жив удома, на Ісля Мугерес. А десь жив…

— Де саме… десь?

— Альфредо не знає… Він жив колись у вашій У-укра-аїні — от! І тоді мене звали… Не-едро… Ні, ні, не Петро. — Ще подумав. — Мене тоді звали… Не-етя… Альфредо тоді звали Петьком. От! І ще звали… На-аляницею…

Він над силу вимовив слово "паляниця" і засміявся задоволений.

— Не-тько-о На-аляни-яця… От! Оля-ля!..

Так він і став звідтоді для нас Петьком Паляницею із племені майя. Але більше я нічого не міг з нього витягнути та підліток більше й не

знав. Лише часто розпитував нас — про невідому йому Україну, чиєю мовою він несподівано заговорив.

— Цей хлопчик — феномен, — була певна дружина.

— Але ж він не відає, що таке Україна, де вона і в яких світах. Ніколи взагалі про Україну раніше не чув.

— Просто… просто в нього виявились незвичайні здібності до вивчення мов. Фантастичні здібності! Альфредо послухав кілька разів, як ми між собою говорили рідною нам мовою і сам забалакав. Вундеркінд тутешній!

— Але ж він вживає навіть ті українські слова, що їх ми з тобою в його присутності й не вимовляли. То звідки він їх знає, цей геть неграмотний дітвак? Зі свого острова він нікуди й не потикався — то як він міг так швидко опанувати чужу мову, раніше ним не чуту жодного разу? Я досі не можу ані збагнути все це, ані повірити почутому. Я просто… просто не знаходжу цьому пояснення.

— Цим хлопчиком з племені майя з глухого острова мали б зацікавитися вчені. Мовники, лінгвісти. Адже це надзвичайно обдарована до мов дитина. Унікум! Цьому пахолку треба вчитися в університеті.

— Але ж він навіть обов’язкової і, до речі, безплатної в Мексиці шестирічної початкової освіти не здобув, бо з малих літ допомагає сім’ї ловити рибу — з неї вони й живуть. Та й батько його неписьменний і роботи не має. А в нього ж є ще менші діти. То який університет, якщо хлопець навіть елементарної грамоти не знає. Іспанську та рідну на слух вивчив, а читати не тямить. Та й батькам мусить допомагати.

— У Мехіко, — затялась на своєму дружина, — є Національний автономний університет, а при ньому щось типу коледжа для

обдарованих дітей бідняків. Туди б і мали цього унікума взяти. Спершу закінчив би коледж, чи, як тяжко, то бодай освітні курси, а тоді й університет….

— Легко сказати, а хто сім’ї допомагатиме? Альфредо ж старший, навіть у свої дванадцять років…

— Але ж з такими даними він запросто поліглотом стане. Сьогодні це дитя живе, мов бур’янина, а як його вивчити, га?

Ми так міркували і сяк — диво та й годі! До всього ж Альфредо запевняв, що він уже говорив нашою мовою — з якимось міфічним дідом Карпом. Чи не приснився він йому? Та ще й запевняє, що був колись якимось Петьком Паляницею. Чудасія та й годі!

Я вже з підозрою — при зустрічах придивлявся до цього малого унікума — чи він бува не схиблений?

— Де Альфредо чув раніше українську мову?

— Де — Альфредо не відає. Але там — де у нього був дід Ка-ар-по-о… — І додавав: — Давно то було. Оля-ля!…

— Як — давно? Тобі всього лише дванадцять років..

— Це тепер дванадцять, — уникав він прямої відповіді. — Так Альфредо кажуть боги…

Дружина заходила з іншого боку.

— Послухай, хлопчику. Якщо ти знаєш нашу мову, то чому ти нічого не відаєш про Україну?

— Кабальєро, — кивав на мене, — розказував про… Україну. Вона далеко-далеко звідси. Там, — махав він кудись у бік Карібського моря. — За морями-океанами ваш великий, великий земля… Ваш Ісля Мугерес…. Так каже кабальєро.

— А до цього ти ніколи не чув української?

Задумався.

— Здається, чув… Туристи приїздили… Такою мовою балакали…

Он воно що?

— Поїхали з нами на нашу батьківщину, — запропонувала дружина. — Влаштуємо тебе в Київський університет імені Тараса Шевченка. А чому б і ні? Житимеш у нас. Українську ти знаєш, ще її підучиш, оволодієш нею на доброму рівні. Все інше докладеться.

Альфредо аж засвітився, заусміхався, а тоді нараз щось згадавши наче згас і голову звісив.

— Альфредо дуже хотів би поїхати. Але не може Альфредо поїхати.

— Чому?

— Альфредо має на Ісля Мугерес жити і рибу ловити. І татові допомагати, братиків менших годувати. Тато каже, що їх треба на ноги поставити. Так татові веліли наші боги, а богів не можна ослухатися. Майя завжди слухають богів.

За звичкою крутнувся на місці і, не попрощавшись, побіг. Звідтоді він перестав заходити до нас у гості — як зник. Лише якось я здибав його на рибальському базарчику. Хлопець, потупившись, зізнався, що батько

йому не велить з нами зустрічатися — "Щоб дон і донья не забрали собі Альфредо. Бо в них, каже тато, немає дітей..."

Я зазвичай купив у Альфредо риби на суп, від здачі відмовився, але хлопець аж образився.

— Альфредо ніколи не бере більше, як треба за рибу. Це буде жадоба — погана штука.

Потупцявся, щоб іти і — залишився на місці. Відчував: хлопець щось хоче мене запитати. І не помилився.

— Кабальєро, а що таке... Ді..... діпро?

— Дніпро?

— Ага, Дніпро.

— Ти Дніпро знаєш? — я вже, здається, нічому не дивувався.

— Коли б Альфредо знав, то не питав би... Мені сниться якийсь Діп... Дніпро.

— Дніпро — найбільша ріка України.

— Знову... Україна.

Він зморщив чоло та ось, певно, щось пригадав, бо темні оченята його почали наче синявою, такою нетиповою для майя, наливатися.

— Мені іноді сниться... велика ріка... Дніпро. Я ловив рибу в Дніпрі. Маленьку таку, біля берега.

— А що ти ще пам’ятаєш, крім пічкурів чи плотвичок?

— Ще… він знову зморщив чоло і знову його темні очі почали синіти-синіти. — Дніпро внизу, а на високій кручі — село. Одна вулиця по кручі. Понад Дніпром. Далеко тягнеться. Дерев там багато. Із жовтими плодами. Великі такі, солодкі і запашні…

— Абрикоси?

— Мабуть. Коли вони сняться мені, аж у роті солодко та духмяно стає. Альфредо щодня спускався кручею до Дніпра. Коли був Не-ть-ком На-аляни-ицею… У березі багато каміння… там. Велике, велике. Є гладке, а є гостре. Каміння й через ріку тягнеться. Дзвінке воно.

— Яке-яке?

— Дзвінке воно. Оля-ля! Так про нього дід казав. В Альфредо там дід Ка-арпо був. Вуса в нього — отакезні! — Сміявся. — Альфредо маленьким боявся його вусів… А дід був добрий… Альфредо він любив і називав його Не-етьком… Петьком На-аляницею… Вчив ловити рибу в Дніпрі. А ще згадав… Біля села теж багато каміння. І з води воно виходить… Скелі високі. Альфредо малим… Ну, коли ще був Петьком На-аляницею, по тих скелях лазив… Високо. Вище всіх. Як ящірка. І хлопці лазили. І ми стрибали зі скель у воду… Хто з найвищої скелі стрибне, той і ходить… В отих… Заводіях. Оля-ля!

Вмовк, зробившись якимось блідим, хоч і був смаглявим. Морщив лице, з трудом щось пригадуючи.

— Альфредо завжди був… заводієм. Бо стрибав з таких скель, з яких інші боялися…

І знову вмовк, прикусивши нижню губу.

— Ну ж бо… Ну ж бо! — невідь для чого підганяв я підлітка. — Що далі було? Пригадуєш?

— Далі?.. Оля-ля! Далі був політ. Я полетів зі скелі… Летів-летів… вітер у вухах моїх свистів… А за плечима в мене були крила… І здавалось, що я птахом стався… І — лечу, лечу…

— А далі — що? — бубонів я розгублено, вже здогадуючись, до чого йдеться. — Ти долетів до води?

— Кабальєро, але ж Альфредо більше нічого не пам’ятає… Чи долетів Петько до води. Він летів і летів… І більше нічого…

"Чи ж ти, хлопче, бува, не вбився, зірвавшись зі скелі", — хотів було запитати його і не зважувався. Що за дурне запитання? До чого тут… убився? Альфредо ж стоїть переді мною живий і неушкоджений. І все ж я відчував, що він тоді… убився. Але стояв переді мною живим… Ні, таки справді абсурд. Нісенітниця! Безглуздя. Маячня якась… Хлопцеві просто сняться химерні сни, бо виріс він у мистецьких химеріях свого народу, багатого на уяву. Фантастика — у крові майя, в його культурі. В рельєфах і масках, статуетках і стелах, розписних та фігурних посудинах завжди, крім релігійної символіки, присутня у них фантастика, а дивні, неземні стилізовані ферми неодмінно сполучаються з яскравими життєвими сценами. Кожен майя наче зітканий з неземного і земного, реального і уявного, з прози й дива… Тож і люблять вони фантазувати — це у них у крові. Як би ми сказали, менталітет такий. І діти їхні не відстають — люблять похимерити, пофантазувати і всі ті химерії часом видають за такі, що буцімто з ними сталися. Під час своїх мандрівок батьківщиною майя, я й не такі поетичні, а часом і страшні видумки чув. Та й мені в дитинстві часто снилося, що я літаю. І довго снилося. Бабуся казала: коли сниться, що літаєш, значить ростеш… І я ріс. Альфредо теж росте, от йому й сниться, що він літає… Це ж добрий сон…

— А ще… — раптом озвався хлопець і я, стрепенувшись, позбувся своїх неспокійних думок. — На кручах там жовтіють оті… Що їх несмертними називають… Квіточки…

— Безсмертники?

— Оля! Так дід Ка-арпо казав. Доки безсмертники ростуть над Дніпром, казав, дотий й ми — безсмертні. І я вірив… що і я теж безсмертний… Тому й літав зі скелі… Безсмертні ж не вбиваються…

Ми з дружиною, слухаючи нашого юного мексіканського друга, вже так були подивовані і вражені почутим, що більше й не дивувалися нічому — щоб він не згадував. Іноді нам здавалося, що хлопець нас просто розігрує. Але ж йому лише дванадцять років, до школи не ходив, грамоти не знає, книжок не читав, про телевізор, здається, щось чув, але ніколи його в живі очі не бачив. Тільки в морським рибах і знається. Чи, може, іноді, думали ми, все ж таки хтось з наших співвітчизників побував на Ісля Мугерес, купував у нього рибу і розповів хлопцеві про Дніпро? А чого? Могло й таке бути. А малий тепер і видав чужі розповіді за свої сни — фантазер він превеликий. От йому й здається, що то справді було з ним. Що він жив на якомусь незнайомому Дніпрі… А так таки воно й так, думали ми, бо яке інше пояснення можна знайти цьому диву? Химеріям малого майя, який має не по літах розвинену фантазію… Так ми з дружиною гадали, але заспокоїтись все одно не могли. Альфредо на той час вже досить впевнено говорив з ними українською, все ще запевняючи, що він її… не знає. Що вона "сама в нього балакається".

Врешті-решт ми з дружиною зійшлися на спільній думці: в юного майя — просто феноменальні здібності до вивчення мов. Власне, він їх не вивчав, вони мовби самі до нього "набиваються". Вундеркінд, одне слово! Винятково обдарована дитина, розвинута і розумна не за віком. Такі трапляються в роду хомо сапієнса. Альфредо — одна з таких дитин. Та й по тому. Іншого пояснення цьому диву і бути не може. Досить йому лише почути яку-небудь мову — хоч і вперше в житті — як він вже й

може нею говорити, і тоді йому здається, що та мова у нього "сама балакається", як він наївно нас запевняв. Плюс бурхлива фантазія, природне обдарування.

Щоправда, в такі незвичайні, майже нелюдські здібності, теж з трудом вірилось, але ми тоді змушені були повірити такій рятівній версії, бо інших причин та пояснень цьому диву не знаходили, а в голову лізла різна містика і… чортівня. Але ми відганяли її і вже майже пишалися, що то ми відкрили таке чудо на Ісля Мугерес.

Домовились, по приїзді в Мехіко звернутися до спеціалістів-мовників місцевого Національного університету — щоб привернути їхню увагу до дванадцятирічного вундеркінда з Ісля Мугерес, допомогти й далі розвиватися його незвичайним здібностям. Хто його знає, можливо в майбутньому в особі цього хлопчика з народу майя ми матимемо великого вченого. Все може бути.

Але сталося так, що в університет, як ми приїхали в Мехіко, звернеться лише дружина — мене нагально було викликано на Батьківщину в терміновій справі нашої спільної україно-мексиканської компанії, тож я першим рейсом вилетів з Мехіко до Нью-Йорка, де мене вже чекав квиток на літак Нью-Йорк-Київ.

Оля залишилася в Мехіко, адже планувалося, що я побуду в Києві лише два-три дні й повернуся в мексиканську столицю. Але… Давно відомо: людина передбачає, а Бог розпоряджається…

Ситуація, як тільки-но я прилетів до Києва, негадано докорінно змінилася. Тому затримався вдома надовше, як спершу гадалося, а згодом, як справа, заради якої мене викликали до Києва, була вирішена, мені, як нагороду, запропонували відгуляти відпустку за два останні роки, що їх — за винятком двох тижнів, проведених на Ісля Мугерес, так і не використав через завантаженість — все відкладав на потім та на потім… Я охоче погодився, бо, правду кажучи, за роки, проведені в

Мексиці, таки знудьгувався за Батьківщиною. Я подзвонив Олі в Мехіко і через пару днів зустрів її в міжнародному терміналі Борисполя, як тільки вона зійшла з трапу літака Нью-Йорк-Київ. Оля неймовірно пораділа звістці, що ми біля двох місяців (та ще літніх) проведемо вдома — про більше щастя нам тоді й не мріялось.

Дорогою, доки ми їхали з Борисполя, Оля розповіла, що другодні, як я вилетів з Мехіко, відвідала тамтешній Національний університет і розповіла там про феномен хлопчика Альфредо Круса з Ісля Мугерес. Мовознавці зацікавились таким незвичайним хлопчиком. Відразу ж на Острів Жінок, для знайомства з тим унікумом виїхали спеціалісти-мовознавці — якщо незвичайні здібності до вивчення мов у підлітка підтвердяться, його пообіцяли забрати в Мехіко — спершу підучать елементарній грамоті на освітніх курсам для неписьменних, потім хлопець продовжить навчання в коледжі для обдарованих дітей, а вже після юнака заберуть в університет.

Ми пораділи, що так добре має скластися подальша доля Альфредо Круса і що ми до цього причетні. Наївні! Навіть не підозрювали, що з того доброго задуму так нічого й не вийшло. Значно пізніше, вже після повернення в Мехіко, дізнаємось, що ж відбулося насправді.

Коли на Ісля Мугерес приїхали люди з Мехіко (для островитян та ще забобонних — то геть поганий знак, якщо не небезпечний, бо завжди з Мехіко приїздять люди закону, щоб наводити свої порядки та карати майя за несплату податків) й почали розпитувати, де живе хлопчик Альфредо Крус, який вміє розмовляти чужими мовами — вістка та миттєво розлетілася островом, але вже з іншим тлумаченням:

— З Мехіко приїхали забрати Альфредо за борги його батька!..

Старий Крус і справді, як на лихо, щось там був винен державній скарбниці (не заплатив сповна податок), тож він, повіривши чутці та рятуючи сина, посадив його в човен, велівши йому негайно пливти до

рифів і там переховуватися між скелями доти, доки люди з Мехіко не залишать острів.

Науковці врешті-решт повернулися в Мехіко ні з чим. Бо, їх навіть запевнили, що ніякого Альфредо, який може легко говорити чужими мовами, у них ніколи не було і немає.

Але тоді в Києві ми з дружиною, повторюю, не знали такого фіаско і були певні, що таки допомогли здібній дитині з Ісля Мугерес і він, напевно, вже навчається в Мехіко на освітніх курсах — для початку. А там — піде й піде...

Був липень, теплий, сонячно-світлий, з тихими грозами, що зненацька налітали на Київ і наче забавлялися, полохаючи його молодими громами й бузковими блискавицями, і так же несподівано зникали і тоді знову лагідне сонечко осявало вимиту столицю, що аж блищала від крапель вологи із свіжим, чи не озоновим повітрям. Після нашого довгого перебування в чужоземних краях, ті дні нам видалися просто чарівними і ми раділи, мов діти — кожен новий день, проведений у Києві, здавався нам і незвичайним, і, даруйте, за можливу банальність, золотим.

Квартира наша на Святошиному, що простояла кілька років узаперті, зустріла нас нежилим, якимось аж чужим духом. І нам довелося її чи не заново обживати, аж доки вона не сприйняла нас за своїх — тут вже постаралася Оля. По якомусь часі наше затишне гніздечко на вулиці Верховинній серед дубів та сосен (а там край старих дубів і високих мачтових сосен) знову була як лялечка і вже мала жилий вигляд, а не пустки. І в нас знову, як ще в моєму дитинстві, в отчій хаті на столі, що за давнім українським звичаєм уособлював ідею єдності родинної міцності та злагоди, лежав хліб і сіль, накриті рушником — ще бабуся мене, малого, бувало напучувала: "Оберігай і шануй у хаті стіл, адже стіл — це Божа долоня достатку". Оля принесла в квартиру м’яти, любистку, рути — то нічого, що на базарі те зілля куплене, але ж тепер

про нашу хату вже можна було сказати: в своїй хаті й кутки помагають...

А потім ми, зголоднілі за Києвом, днями блукали його вулицями, ласували морозивом, що його обоє любили і в захопленні наспівували: "Як тебе не любити, Києве мій..." — чим іноді дивували перехожих...

Ні, що не кажіть, а час од часу, аби не засмоктала щоденна рутина побуту й одноманітних буднів, треба для оновлення свіжого відчуття на якийсь час залишати рідне місто — після повернення воно й справді зустріне тебе як оновлене, нове, незнайоме тобі, але, безперечно, ще привабливіше.

Насолоджуючись волею (ніякої роботи, суворого розпорядку, ніяких турбот, ніякого тобі закордоння з далекою Мексикою, етнічно, психологічно й історично чужої тобі): ми в перші дні обійшли майже всі місця столиці, де раніше любили бувати. І, звичайно ж, в першу чергу відвідали Дніпро, поніжившись чи не на всіх його пляжах по черзі, починаючи з Гідропарку та Туруханового острова, а потім чогось нас потягло на київські гори, де й започаткувався колись наш Київ — на Старокиївській, Замковій, Щекавиці, Хоревиці, відвідали Батиєву гору, Дівич-гору, що при впадінні Либеді в Дніпро, Лису гору, Аскольдову могилу, Володимирську гірку, де любили гуляти ще студентами, а після нас потягло під землю — в лаврські печери. Погуляли в Ботанічному саду, відвідали багато історичних місць. Насичуючись Київською Руссю і ніби заново відкривали для себе град Кия — до чого ж він виявився своєрідним і прекрасним! Раніше ми й половини того не знали, що спізнали й відкрили після тривалого зарубіжного відрядження. Таки й справді треба час од часу розлучатися, щоб потім стримати незрівнянну ні з чим радість зустрічі і відкриття того, що здавалося тобі добре знайомим і до чого ти звик і вже не звертав на нього уваги.

Аби вже до кінця відвести душу, я зі своїм давнім другом ще зі студентських літ з’їздив на Десенку, в місця, де вона впадає в Чорторий

— то було наше традиційне місце риболовлі і ми й того разу порадувалися карасям та чудовому дню, і Десенці з Чорториєм.

А вже після того, як ми наситились Києвом, вгамували жагу пізнання його й трохи вгомонилися, Оля — в нас ще залишалося тижнів зо два відпустки, — раптом забагла хоч трохи поніжитись в Криму. Я домовився за путівку на дванадцять днів і ми вже почали збиратися, аж тут надійшов лист (майже розпачливий) від тітки Марини, батькової сестри. Батька мого вже давно немає, а сестра трохи молодша — хоч їй уже за вісімдесят — доживала віку в однім із придніпровських сіл. Правду кажучи, в її селі я лише один раз і був, та й то проїздом. У те село вона перебралася по смерті чоловіка, як удруге заміж вийшла. А це вже й другого чоловіка поховала, дітей не мала, самотиною доживала віку. Якось гостюючи в Києві, запрошувала нас з дружиною в гості. Село, казала, на самісінькому березі Дніпра розташувалося — південна Україна, завжди сонячна і тепла, пляжі на Дніпрі — не треба й санаторіїв. Відпочинете не гірш, як на південному березі Криму, запевняла. Та і я біля вас душею відтану, бо самотина дозволяє. Ще розказувала: город чималий має, жаль, що сил немає його обробляти, але овочів — бери — не хочу, садок — фруктів, як уродить, гілля гнеться й одчахується. Пропадає все, бо куди ж їй стільки, а до міста нічим повезти, та й не близько до нього — з півсотні кілометрів. Хіба коли, казала, на трасу вийде та дещо продасть проїзжим, які на південь квапляться, й на Запоріжжя, Мелітополь, загалом до Азовського моря. Ми ніби й збиратися почали заходилися, а воно заніколилось. Те-се, п’яте-десяте, так не одне літо й збігло. Вже й незручно себе почував, який же я племінник, як єдиної тітки не провідую. Аж тут і лист надійшов: занедужала, прохаю приїхати, бо не знаю, чи Бог ще вділить життя, то мо й не побачу більше племінника. Приїхали б, га? Літо нині на славу вдалося, для відпочинку кращого й бажати не треба. Кажу ж, у нас, як на південному березі Криму, овочі та фрукти добре вродили — порозкошуєте. Та заодно й ліків би привіз, бо в селі на них і знаку немає, вата та градусники, а до міста далеко, та й сили вже не ті. Тіко з двору вже іноді виходжу та на лавочці біля хвіртки посиджу, на Дніпро та

білий світ подивлюся і то утіха, писала каракулями, що я їх ледве розібрав…

Відкладати поїздку вже було нікуди. Поїхали. Дійсність і справді перевершила наші сподівання: в краю, де колись ревіли пороги і де Дніпро повертає на південний схід і широко та привільно плине до моря (краєвиди там — не надивишся, не вберешу у себе!), на високій кручі понад берегом село — затишне і якесь аж наче патріархальне, а відтак і симпатичне. І тітчине обійстя на тім узвишші, хатка з городом, що від кручі біжить у степ, садом і вікнами до великої ріки й того голубого роздолля, що простилалося унизу. Панорама з двору — аж дух захоплює! Ріка там широка, привільна, зелені острови на ній, далеке потойбіччя потопає у зелені. Вечорами на тім боці на кручах, за якими вже тягнуться поля, жовтогарячі від достигаючих хлібів, вогні спалахують і здається, що то вогні таємничі, незнаного нам, але безперечно кращого світу.

Тітка Марина, маленька, сухенька бабуся в чистенькій кохтині, рясній спідниці й білій (білосніжній!) хустці з незмінним ціпочком, стрівши нас, як ожила.

— Мовби ж і не снилося нічого, а ви приїхали… Хоча, брешу, вістка була. Ластівка в шибку так настирно билася, то я й подумала: якась вістка буде. Аж тут ви… Таки наврочила ясочка мені радість. То я грудочку землі взяла і кажу їй: візьми собі на гніздечко від баби Марини за добру вістку… Ще бабуся моя казала: якщо ластівочка над чиєюсь оселею в’ється, чи під стріхою гніздечко собі в’є, то неодмінно для щастя… От і в мене ниньки щастячко…

Заметушилась, не знаючи, де нас посадити і чим пригостити та все ойкала, обіймаючи по черзі то мене, то дружину, яку вже ласкаво звала невістонькою…

— Ой, ой!.. Ой добре, що ви приїхали! І ти, племіннику, і ти, невістонько. Бо думаю, хапне мене хапун, то й не побачимось…

— Який… хапун? — нарешті вставив і я слово.

— А той… — сяяла тітонька, ріжком хустки витираючи сльози радощів, — що людей хапає — хто ж іще?

Я здогадався, про якого хапуна йде мова, про міцно вже сьогодні забутого (а тітонька, бач, пам’ятає!) персонажа слов’янської міфології, що може за віруваннями наших пращурів — перевтілюватися в бурлаку, жебрака чи мандрівного ченця. Якщо вірити нашим далеким предкам, хапун кожного року — це вже як невідворотна данина, — має хапати одну людину і кудись її заносити, а що вже він там робить із своєю жертвою — того ніхто не відає, бо те нікому не дано знати. Але хто на черзі зникнути в обіймах хапуна — того теж нікому не дано знати, бо людина, яку забирає (хапає) хапун, ніяк не позначена, тож хапуна мають усі боятися.

— Тітонько, ви ж, якщо я не помиляюся, християнка.

— Ага, християнка, — тітка завзято хреститься. — Ось і хрест святий кладу об тім — християнка!

— А коли так, то при чім тут язичницький хапун? Бог дає. Бог і бере, а ви — хапун!

Подумавши, тітка Марина примирливо каже:

— Може, Бог, може, й хапун — хто там точно відає, як воно насправді? А не брали б людей — Бог чи хапун, — то й смерті не була б. Люди б вічно жили. А так… беруть наші душечки, кому черга надійде. Та ви заходьте до хати. Відпочивайте з дороги, а я обідом займуся.

— Я — з вами, — зголосилася дружина.

— Коли так — дякую. Удвох і охотніше, і жвавіше, а племінник хай з дороги та спекотного вару в холодочку полежить. А тоді й для нього знайдеться робота — чого доброго. Роботи на людський вік вистачить — чи людина й переробить її. А як мені — то де вже там. Або Господь забере, або хапун хапне, а доробити й не дадуть…

Тітонька Марина, як я зрозумів, жила легко і просто — у злагоді з природою і власною душею та сумлінням.

— Аби у світі і ось тут, — показувала на свої груди, — було добре, а решта прикладеться… Чи ж багато людині треба?

Була вона християнкою (принаймні акуратно ходила в сусіднє село до церкви і була там, як мені потім скажуть сусіди, чи не активісткою, в крайньому разі зразковою прихожанкою) і в той же час залишалася… язичницею. Вся її філософія зводилась до одного:

— На небі живуть боги (які саме — не уточнювала, та й не мала в тому потреби, боги є боги, що тут довго міркувати?), на землі — духи природи, а під землею — злі демони, — і, зітхнувши, додавала: — А ти мусиш між ними вертітися… Так і живемо…

Найбільше остерігалася жовтих кішок — хоч такого забарвлення кішок у їхньому селі не було. А боялась їх тому, що за давніми, дідівськими звичаями саме в жовту кішку може обернутися відьма (о, це кодло невмируще, у кожному селі його представники водяться!). Як і в сороку.

Останні в селі водилися. Тільки де застрекоче ця біло-чорна птаха, як тітка Марина вигукувала на її адресу:

— Ну, годі тобі вже, годі, білобока! Пострекотіла і досить. Лети собі геть, а ми вже й без тебе якось проживемо!..

І як це в неї поєднувалося (християнство і язичество, чи як вона сама казала, поганство), ми з дружиною так і не могли збагнути. У тітки ж це виходило просто. Якось аж природно, наче так і треба було. Ну, наприклад, під натільним хрестиком носити крихітну, з наперсточок завбільшки торбиночку з плакун-травою, власне, її корінцем, що буцімто чудодійний. І що то була за чудодійна трава, я так і не зміг допитатися.

— Плакун-трава всім травам мати, — одказувала тітонька, але ще й показати, що ж то за зілля, навідріз відмовлялася. — І рада б, та… Як покажу, то плакун-трава одрузу ж втратить свою чарівну силу і вже не буде над духами панувати чи хвороби виліковувати. Хоча тітонька поправляла своє здоров’я не так чарівною травою, як тими ліками, що ми їй привезли з Києва. Ще й запевняла, що вони добре їй помогли і вона від них наче аж помолоділа — дай Боже!

Ми з тіткою не сперечалися і не намагалися порушити її віру в силу плакун-трави, тільки коли вона називала себе поганинкою (в смислі язичницею), дружина м’яко казала:

— Поганин, це той, хто не сповідує християнство та його релігію, а ви ж — християнка.

— Християнка, — погоджувалася тітонька охоче і незмінно додавала: — Але все одно й поганинка.

В зворотному ми її не переконували, тим більше з її язичеством було навіть цікаво. Тітонька вірила, здається, у всіх і у все: у бабу Ягу, яка, як і годиться, живе в хатці на курячих ніжках і є повелителькою світу мертвих, у берегинь, повітряних дів, що оберігають людей від упирів, а ті, що живуть біля людських осель, ще й від злих духів ("Вони такі веселі, все танцюють та співають. І там, де вони хороводи водять на

берегах озер та річок трави ростуть густі та зелені, а в полі хліб родить щедріше"), особливо поклонялася Ярилу-сонцю ("Такий гарний молодик у білому вбранні з квіточками на голові на білому коні їздить. Де він проїде, там чекай доброго врожаю, а на кого подивиться, у того в серденьку любов спалахне… Ми Ярила завжди шануємо в його день — 4 червня і тому в нас урожаї добрі і любов у сім’ях…"); вірила в духа озер і річок, у Водяника, у хатнього домового (щоночі йому в черепочок у сінях наливала води, щоб він уночі, як захоче, попив і до неї, тітоньки Марини, добрішим був). А ось кіз не терпіла. Казала:

— Бог створив людину, а сатана — вовка. Бог — корову, а сатана — козу, Бог — овес, а сатана — бур’ян.

Вірила у Страх — злого демона, що часто з’являється у вигляді вихора-суховія. Бачити його в тому вихорі ніхто не бачив, але присутність його завжди відчувається, бо на людину тоді нападає безпричинний страх. Тож і ясно стає, ще у вихорі вертиться він, злий дух…

А найбільше, здається, вірила в Матір-Сиру Землю, слов’янську богиню землі, матір всього живого — в тім числі й людей. І тут ми з тітонькою Мариною у всьому погоджувалися. Справді, як по весні прокинеться Мати-Сира Земля, то й земля прокидається, заквітчує себе зелом і дає всьому живому силу та молодість і все тоді у світі білому оживає і квітне. То як же не вірити в таку богиню, бодай і будучи християнкою, і ми вірили, чим викликали в тітоньки Марини ще більшу симпатію до нас.

— Бач, бач, — радо казала. — Городські і, мабуть, же партєйні, а в Матір-Сиру Землю вірите — от яка в неї сила!

Так непомітно й минали дні у тихому патріархальному тітчиному селі. Від ліків, що ми їх привезли, тітці за кілька день стало й зовсім

добре, вона збадьорилася і її сухеньке зморшкувате личко почало рожевіти, а в очах заблискотіли веселки.

— Чи ж багато старій бабі треба — онук приїхав і наче життя моє перемінилося в кращий бік. І самотності як не бувало. Слава тобі, Господи, Сусе наш…

Два тижні ми гостювали у тітки в селі — і купалися на Дніпрі, і рибу ловили, і город випололи, я ще в місто з'їздив, привіз їй на зиму палива — дві тонни вугілля, дров нарубав — для мене, міського жителя, ледачого навіть до фіззарядки, то була приємна розминка.

Степове повітря, сухе, гіркувато-запашне од сивого полину, що ріс у тих краях повсюдно та крихітного чебрецю, що ним були всіяні глиняні кручі, для міських легенів та ще прокурених, буде бальзамом… Про абрикоси (в тамтешній, істинно українській вимові абрикоси) духмяні, сонячні, що так і заливали запахущим соком порожнину рота й перехоплювали подих, про яблука, груші, й говорити не буду. Для нас, звиклих до чужоземних бананів у містах (а продають здебільшого — користуючись нашою необізнаністю, кормові), що їх у Африці й мавпи обминають (то було як відкриттям світу) і я чи не вперше пожалкував, що досі у відпустки їздив до Криму, навіть, уяви не маючи, що ж таке південна Україна на середній течії Дніпра… А ще ж численні тітчині наливки, а вони в неї були на всі літери алфавіту, починаючи від А і кінчаючи на Я, що їх ми щодень незмінно дегустували, уступаючи тітчиним наполяганням: "Ану ж бо попробуйте ще й оцієї, бо як же ви поїдете в Київ, не посмакувавши ще й цією вишнівочкою?", все це й перетворило наше гостювання на щось незабутнє.

У ті дні нікуди не треба було поспішати (зеленого борщу наварили — та й гуляй!), щось там вирішувати, дні тяглися лінькувато, довгі-предовгі, тож і думати ні про що не хотілося — живеш аби день до вечора, чи ж багато таких днів випадає у твоєму вічно затурканому житті?

Спокій та безтурбота зникли, як ми пішли на кладовище. Сталося те наприкінці нашого гостювання. Пригадую, якогось там дня пішли ми на сільський цвинтар провідати могилу тітчиного чоловіка і її синка, що загинув ще малим. "Давно не ходила до чоловіка та сина, — бідкалась тітка Марина. — Хоч гробовище й близько, але й на таку недалеку дорогу вже сама не зважуюсь, а з вами вже якось почимчикую..."

Кладовище неподалік села, власне, за останньою його вулицею на зеленому клину-схилі між двома ярами, густо заростими вербняком. З того крутобіччя Дніпро як на долоні, краєвиди там такі, що на філософські роздуми налаштовує — про плинність життя, про вічність над Дніпром, про суєту і марнославство, живеш бо раз у світі білому… Ми прибрали могилки тітчиного чоловіка та її сина, посиділи на зеленій траві, рубінової вишнівки за упокій їхніх душ випили… Тітка з Олею про щось тихо гомоніли, а я, звівшись, пройшовся трохи кладовищем, його давнішнім кутком, що вже заріс високими травами, роздивляючись надгробки, пам’ятники, хоч більше було хрестів — дерев’яних і металевих — із зварених труб. Звернув увагу, що на табличках та хрестах часто зустрічалося прізвище Паляниця.

— Та в нас їх! — озвалася тітка Марина. — На тім кінці села, — показала на його лівий край за яром, — цілий куток Паляниць проживає. Всі родичі, брати, дядьки, племінники, діти. Але більше вже, мабуть, їх на кладовищі, — тітка перехрестилася. — Царство їм небесне. Тут уже люду на добрих два села лежить — скоро і я до них переберуся, біля сина з чоловіком і поховаєте мене… — Помовчала — А чого це тебе, племіннику, така хвамилія зацікавила?

Спершу я й сам не знав чому. А тоді нараз як блискавка в мозку спалахнула: пахолок майя, мій юний друг з Ісля Мугерес, Острова Жінок його згадував. Але сам себе й осадив. Хіба воно одне в Україні? Паляниці в кожному селі є. І в тітчиному теж — ну то й що з того? Теж особливих емоцій воно в мене тоді й не викликало — так, звернув увагу та й по тому. Тільки дружина моя чомусь надто пильно подивилась на мене і наче аж насторожилась і брови її злетіли над чолом.

Але тут мою увагу, коли я вже забрів на край кладовища, біля яру привернув дещо незвичний надгробок: на зеленому горбику, що не мав традиційної для наших кладовищ огорожі — дерев’яної чи металевої — лежав чималий річковий камінь. Необроблена брила сірого граніту, яких понад правим берегом Дніпра вельми густо в тих краях. Вона так різко виділялася на зеленій траві та ще серед стандартних надгробків, що я підійшов ближче. За брилою, похилившись, стояв широкий дубовий хрест, вже вгрузши в землю, потемнілий і потрісканий від часу й негоди — я ледве розібрав на ньому прізвище: "Карпо Паляниця" і лише одну дату: 1940 р. від РХ.

— То Карпо ще за свого життя змайстрював собі дубового хреста, — озвалась тітка Марина, побачивши, що я зацікавився хрестом. — Бо як умру, казав, то нікому буде зробити такого хреста, як я сам собі змайстрюю… Хрест у нього на горищі лежав, а в сороковому році, бач, і знадобився. — Зітхнула: — Добрий був чоловік Карпо Паляниця. Жаль, що так у нього склалося, недобре.

Оля як почула це ім’я та прізвище, так і кинулась до могили.

— Пригадуєш, — до мене, — на Ісля Мугерес Альфредо згадував якогось Карпа Паляницю? — дивилась на мене стривожено. — Ще й запевняв, що в нього колись був дід Карпо Паляниця. Як Альфредо, мовляв, жив у селі над Дніпром. І ось… Село над Дніпром, якийсь Карпо Паляниця… Ні, — дружина була явно збуджена і розхвильована, — не інакше, як тут криється якась загадка.

— Можливо, це просто збіг?

У мене теж серце тенькнуло: а раптом? На мить перед внутрішнім зором зблиснула блаватом Мексиканська затока, зажовтів пісок Острова Жінок…

— Як ви назвали хлопця? Петько? — перепитала тітка Марина. — Дак це ж онук діда Карпа, Петько Паляниця. Я, правда, не зовсім добре вже й пам’ятаю малого — коли то було! Та й діда Карпа почала вже забувати, наче крізь пелену його бачу. Бо ж це до війни ще трапилось. А руді його вусища й ниньки як у вічу стоять — це запам’ятала.

— То Петько Паляниця і справді реальна особа? — доскіпувалась у неї дружина. — Не виплід фантазії пахолка з племені майя? — І до тітки Марини повернулася. — Він жив у вашому селі?

— Авжеж, колись жив. Хоча… скільки там устиг ряст потоптати.

Ми з дружиною перезирнулися.

— А де він… зараз? Петько Паляниця? — ледь чи не в один голос запитали ми тітку Марину. — От цікаво було б його побачити…

— Де? Та він там, де й дід його Карпо — у цій могилі. Лежить ще з сорокового року, як усе й случилося.

І показала на гранітну брилу заростої травою могили.

— Ото йому, Петькові, дід Карпо й пам’ятник такий спорудив. Та на ньому, подивіться, якщо розберете, все й написане…

Я розгорнув траву біля каменя, до нього внизу була прикріплена жовтого кольору (мідна чи що?) табличка, на якій ще можна було прочитати:

"Петько Паляниця, 12 літ од роду. Полетів у рай 1940 року".

— Що за дивний напис: полетів у рай? Він помер?

— Можна й так сказати, — зітхнула тітка. — А насправді загинув. Розбився на смерть, як із скелі зірвався. Трохи полежав, але вже діда не впізнавав і тихо відійшов… А ще там написано "полетів у рай", дак то ж із пісеньки самого хлоп’яти. Він любив таку пісеньку виспівувати… Та ви придивіться, у вас очі молодші, там кажись нижче й сама пісенька викарбувана.

Я ще розгріб траву. Справді, в самому низу таблички кривуляли якісь рядки. З трудом я розібрав:

А як птахом я зроблюся,

То ніколи вже не вб’юся.

Дніпре, ти мені заграй,

Я лечу, лечу у рай.

— Тут таке колись случилося, — почала свою розповідь тітка Марина, як ми присіли на траві біля спільної могили Карпа й Петька Паляниць. — Було це ще до останньої війни, хай би вона на віки стала останньою! Мешкав у нашому селі Карпо Паляниця. Що вам про нього нарозказувати? Добрий був чоловік, але потерпав. Колгоспну череду пас. Тож його більше й знали як чередника, аніж на хвамилію. Жінку мав, але вона рано померла, я навіть її не пам’ятаю. От женив він сина, жив разом з його сім’єю. Мовби життя поволеньки почало в них налагоджуватися. Аж тут нова пеня. Син Іван десь там щось чи не за чаркою була бовкнув проти влади. Хтось і доніс. Тоді ж як було? Ти не донесеш, на тебе накапають. Приїхали й забрали Івана під ранок — як врага, значить, народу. Як загребли, то як у воду… Куди не писав Карпо — марно. А тут нова зла пригода. Невістка простудилася восени на колгоспних буряках, злягла та й більше не встала. В пропасниці згоріла. І зостався дід Карпо з онуком Петьком…

Онукові на той час виповнилося…. Дай Бог пам’яті, скільки ж… Вже й не скажу достеменно скільки. Мо десять, чи одинадцять-дванадцять. Десь такечки. Бідовий був хлопчина. Збитошник-урвиголова. Ріс не так у хаті, як під небом на Дніпрі. А небо в нас, самі бачите — високе, навколо простори, хоч конем скачи. Запав мені в помку його білий, вигорілий чуб. Спека чи негода — йому все ніпочім. Штанці на нім латані-перелатані, якась сорочина, що дід її вже й відіпрати не міг, лопотіла на нім, як тая брезентина. Одне слово, почувався він, що риба у воді. Чи птах у небі. Як той горобчик всюдисущий, якого й не сій, а він всюди вродить та й цвірінчить. То в тому кутку села з такими ж як і сам пустунами носиться, то в тому. То в ярах по крутосхилах деруться, то в степ гайнуть. Свої фрукти у кожного в садку падають та гниють, але дітлашня неодмінно залізе в чужий садок — там ніби солодше чи що…. Та діти є діти. А найбільше він товкся біля Дніпра. Пічкурів ловив із своєю компанією. А їх у прибережному камінні, що того сміття! Палець у воду сунь, а пічкур і чіпляється.

Діда любив… Дід Карпо, як я розумію, був для нього і дідом, і батьком, і другом, і пристанищем єдиним у світі цьому… І взагалі єдиною рідною людиною в цьому огромі білого світу. І Карпо пестив свого онука. Так вони удвох і жили — старе і мале. Дід Карпо все вмів робити і заміняв йому матір, бо й обпере його, і їсти наварить, і по голівці погладить. Як зараз бачу, полять вони город, обоє аж чорні від пилу, затято сапами махають… Правда, Петько не завжди обійстя тримався. Як гайне, бувало, зранку, то часом і на увесь день. Вже й смеркає, а його і не видно, і не чути. То дід Карпо й телесується на всеньке село: Петьку, бісів хлопець, де ти забіг??! Пора й до двору… То на кручу вийде і вниз до Дніпра кричить: Петьку, йди до господи, бо хлудиною, як сидорову козу прижену!.. Кричати так кричав, хоч онука ніколи й пальцем не чіпав… І коли, було, не гукає в надвечір’я свого Петька, то в селі аж подивуються: і чого це сьогодні старий Паляниця не телесується? Ось почекаємо, як прокричить, тоді вже й вечеряти будемо.

Петько здебільшого на Дніпрі пропадав, у напроти Звонецької балки, що до річки крутосхилами спускається. Вона й нині за селом є. А вже за нею колись поріг був. А біля нього — кам’яна забара. Так у нас кам’яну гряду називають. Поріг звався Звонецьким, а ми його звали простіше: Звонець. Як збудували Дніпрогес, то його і залило водами. Звонець був четвертим порогом після Кодацькоге, Сурського та Деканського, але перед найстрашнішим, перед Ненаситцем, або ж Ревучим. Так ось, де колись поріг був, там до половини ріки забара була — каміння та каміння було! Нині його тільки в узбережжі й лишилося, а тоді… Та ще ж і скелі здіймалися — і плоскі, і з гостряками, вода внизу вирувала, як у вирві клекотіла. От малі відчайдухи і взяли моду зі скель у Дніпро плигати. А лазили вони по тих скелях — що ті ящірки! Видереться такий зірвиголова на високу скелю, руки розкидає, як крила, і летить, часом і сторч головою в Дніпро. Аж серце мре, як, було, побачиш. А в них змагання чи що: хто з найвищої скелі стрибне, той і перед веде. У звитяжцях ходить. Герої! То перед у них незмінно вів Петько Паляниця. Не було таких скель, на які б він не вилазив і не стрибав з них у Дніпро. Це непокоїло діда Карпа. Щодень наказував онукові: не лізь на ті урвища, не стрибай, там, де внизу вирує вода, може бути підводне каміння… Ще вб’ємся… Та хіба ж ті відчайдухи прислухаються. А Петько так взагалі безшабашним був. Ніхто так зі скель не стрибав, як він… На дідове "Гляди, бо вб’ємся", весело одказував: ось стану птахом, то ніколи не вб’юся… Бо хіба може птах убитися, як у нього крила! І все ото наспівував якусь пісеньку — чи де почув її, чи сам придумав.

І дострибався! І долітався!.. Якось виліз на найвищу скелю, що її навіть шибайголови обминали і полетів… Не знаю вже й куди. Чи в рай, чи… Мабуть, в ирій його душечка й відлетіла…

— А що таке… ирій? — питаємо.

— Тепла сторона. Десь там, — тітка Марина махнула рукою невідомо куди. — За морем-окияном. Туди всі душі померлих відлітають. І птиці туди летять і, навіть, змії повзуть… Тіко гадячий рай одмінний од пташиного. Той за морями, за пущами, за багатирями, а гадючий вдома,

в Руській стороні — бо ж за море змії не доповзуть. Птахи й бережуть ключ од ирію, він у них у крилах. Ним вони, як прилетять за морени одчиняють ирій. Туди й душі злітаються. І Петькова душечка, як він зі скелі розбився, напевне ж туди полетіла… Там ще ота сама птиця живе… Яка? Та ота, як її… Дай Бог пам’яті… Ага, згадала, Гамаюн. Що з личком жінки та жіночими грудьми… Птиця віща, як кричить, то вона всім щастя врочить… Там ще птиця сирин живе. Вона теж має людську подобу. Це птиця — радощів, удачі, слави. Райський у неї спів, теж у тім ирію і затишно душам. Як заспіває сирин, і у людини відразу й настрій гарний стає, і радість у серці з’являється. Тільки жаль, — зітхала, — що не кожному дано почути спів цієї птиці, а тільки щасливим. Та й не встигає людина послухати її спів, насолодитися ним — надто швидко вона літає. Наче та блискавка. Та воно, як той казав, удача теж швидко людину залишає. Сьогодні була, а завтра й оглянутись не встигнеш, а удачі вже й немає… А ще в ирії птиця каган живе. Вона теж приносить щастя. Хоч і її рідко кому щастить побачити. Ось тільки шукати її не треба — вона сама ощасливить того, хто цього заслуговує. А яка вона — того ніхто не відає…

І додавала з глибокою переконаністю в правоті своїй: старі люди кажуть: хто працює в поті чола свого, вирощує нивку свою, тому птиця каган неодмінно принесе щастя. А кому пощасливиться її побачити — треба мовчати і нікому не розказувати, бо інакше щастя йому до віку не бачити і не мати.

Журно хитала головою.

— Що й казати, птахів щастя в ирії багато, ось тільки самого щастя людям завжди чомусь невистачає. І чого воно так, га? Десь там, у ирії й Петько Паляниця. Чи душа його. Під скелею, з якої він стрибав, вир був, вода там аж клекотіла… Між камінням. Петько й потрапив на нього. Не довго й помучився, другодні й поховали. Дід Карпо плакав і картузом сльози витирав та все повторював: "Я ж тебе застерігав, я ж тебе благав… Не стрибай, бо вб’єшся!.. Дак не послухав. У рай, співав, полечу… От і полетів… А, може, він в Небеснім Ієрусалимі блаженствує,

де праведники після смерті спочивають… Поховав дід Карпо онука, найняв робітників, привезли вони від Дніпра каменюку на надгробок. Чи не ту, об яку малий і вбився. А ще Карпо в город з’їздив, у ритуальну контору, там замовив жовту пластинку, на якій і вирізали те, що ви читали. Смерть онука, як серпом підтяла старого. Недовго після того й пожив. І таке з ним почало творитися, сліпнути став, на ноги падати… Сидить днями, на призьбі, на Дніпро дивиться. А під вечір схопиться й кричить: агов, Петьку, пора вже додому йти!.. А про те, що Петько його вже в теплій стороні за морем, в ирії і чути не хоче — онук для нього живим залишався… Перед смертю старий забажав, щоб його поховали біля онука. В одній могилі. Звідтоді вони й лежать разом: дід Карпо Паляниця і онук його Петько… А більше з їхнього роду нікого в селі не зосталося. Та їх старі вже й забувати почали, а молоді дак і не знають. Бо коли ж то було. Я, й то, як крізь пелену Карпа бачу — високий, як каланча, а біля нього в’юном вертиться малий Петько. Та іноді сниться — на дощ чи на переміну погоди, коли мертві сняться, як дід Карпо в надвечір’я до Дніпра кричить: агов, Петьку?! Де ти забіг, шибайголово?!. Ану біжи додому, бо хлудиною тебе прижену! Біжи, щоб тебе хапун не вхопив!

Як поверталися з кладовища тітка Марина раптом запитала нас:

— І чого це ви ні з того, ні з сього такою давнезною історією зацікавились? Дідом Карпом та онуком його Петьком?.. Вони ж вам чужі. Та й не знали ви їх, бо коли ж то вони у цьому світі жили?

Тоді ми й самі ще не знали чого… Хоча іноді здавалося, що то ми самі перед собою лукавимо, бо насправді знаємо чого, але не хотіли в тому зізнаватися — самі перед собою. Більше того, ми з дружиною наче мовчазну угоду склали — про все, що стосується Карпа Паляниці та онука його Петька — ані слова! Маячок! Поки не вгамується в душі сум’яття. Надто занепокоїла нас історія, повідана тіткою Мариною, хоч ми й уникали її згадувати. Про що завгодно говорили, тільки не про діда Карпа та онука його Петька, що стали для нас на якийсь час як табу… Але хоч і не згадували їх уголос, але кожен з нас думав про них. Тільки

не зважувалися в тім одне одному зізнатися. А потім сталося і взагалі неймовірне, що й геть лишило нас спокою.

У тітки Марини у хаті зберігалася скриня, про яку хотілося сказати — стародавня. Ба, навіть давнезна. Різьблена, мальована (на її боках — ну й фарби колись були! — полум’яніли червоні півонії, понамальовувані базарним майстром ще в позаминулому столітті!), скута по краях добрим залізом. Скриня була ще з батькової хати, себто дівчача, її Марині, як ішла заміж, справили. То й досі вона з нею, хоч звідтоді скільки воєн відклекотіло, кілька разів село горіло, а скриню наче добрі духи оберігали. Там у неї споконвіку нехитрий скарб ховається — рушники, хустки, щось із давнього одягу, різні прикраси, що вже століття тому вийшли з ужитку і тепер являють собою музейну цінність (як, до речі, й сама скриня), кілька разків простесенького скляного намистечка, ціла колекція хрестиків, різне зілля, що і досі "зберігає силу", дерев’яні та глиняні півники-свистульки, невідомо для чого збережені. А ще в прискринку зберігалася пачка давніх листів ("Тепер мені давно вже ніхто не пише, — прокоментувала тітонька. — То я старі перечитую і думаю, що я комусь ще потрібна…"), у конвертах, перев’язаних малиновою стрічкою — родинні фотографії, здебільшого давнезні, потемнілі чи пожовтілі, часом так вицвіли, що вже й не розбереш, що на них колись було зафіксовано.

А ще в прискринку зберігалася трійка дукатів, давніх срібних монет, що колись були в обігу в багатьох європейських країнах (в тім числі і в Україні), а згодом, в позаминулому та минулому століттям як жіночі прикраси (до кожної монети оловом були поприпаювані вушка) — носили їх на шиї, на бархатці. При вигляді їх хотілося процитувати Т. Шевченка: "І внукам із клуночка гостинці виймала — і хрестики, й дукачики, й намиста разочок…"

Тітка Марина, дістявши фотографії, довго й зосереджено перебирала їх, зрештою, одну з них, теж давнезну, із надірваним краєм, пожовтілу й частково вицвілу на сонці, простягла нам.

— Ви цікавитесь, не знаю чому, онуком діда Карпа Паляниці, Петьком. Ось він, Петько Паляниця, це єдина його фотографія у світі білому. Та й збереглась вона тільки тому, що він знятий із моїм синком Володькою — царство йому небесне… Бачите, лежать вони голенькі на камені. Накупалися до гусячого жиру, то ящірками повилазили з Дніпра відігрітися на гарячому од сонця камені… Оце мій Володичка — земля йому пухом. (Син її єдиний загинув у роки Другої світової від німецької авіабомби), а це біля нього в ліву річ він… Петька Паляниця… Ще можна його роздивитися, хоч фотка й пожовтіла з роками, а спасти її я безсила. Та й не знаю, як це зробити, речі, як і люди, теж старіють і ніяк їх не омолодити. Фотографія ця скоро, мабуть, і зовсім зжовтіє — роки своє беруть. Бо коли це вони знімалися? Кажись, у тридцять дев’ятому. Шістдесят з чимось годочків звідтоді, як один деньочок за водою Дніпра спливли у вічність… Першою на фотографію глянула дружина й тихо ойкнула: біля тітчиного синочка Володьки лежав на камені, повернувши голову до об’єктива фотокамери… Ні, не Панько Паляниця (хоча, може, й він, та ми ж його не знали), а — Альфредо Крус з далекої Мексики, з Ісля Мугерес, потомок майя — до того він був схожий на самого себе. Чи хлопчик, названий Петьком Паляницею, був вилитий Альфредо Крус.

— Але ж це не Петько Паляниця! — вихопилося в Олі.

— Що ви кажете, — в свою чергу подивувалася тітка Марина. — Та я Петька Паляницю як облупленого знала — він. І не сумнівайтеся. З моїм синочком Володькою лежить на камені — царство небесне їм обом!…

— Глянь і ти, — до мене дружина. — Може, це й Петько, якого ми з тобою ніколи не бачили, але ж це викапаний Альфредо з Ісля Мугерес, якого ми спізнали на березі Мексиканської затоки…

Потім, сяк-так оговтавшись і заспокоївшись (хоча заспокоїтись у такій ситуації було неможливо), ми довго роздивлялися фотографію. Сумнівів не було: той, кого тітка Марина називала Петьком Паляницею і хто й був Петьком Паляницею для нас був підлітком з Острова Жінок — схожість була стовідсотковою! Тільки от загадка: як у тридцять

дев’ятому році потрапив на фотографію — і заодно жив у тамтешньому селі й купався там же в Дніпрі (там же й народившись) Альфредо Крус з Ісля Мугерос, який народився у Мексіці у 1988 році? Дивина та й годі! Чи, можливо, це незвичайний випадок, коли двоє підлітків, розділені роками й країнами, тисячами кілометрів, виявилися схожими один на одного?

— У нас ще два дні до від’їзду, — звернулась до мене дружина. — Завтра день на збирання-прощання, а сьогодні поїдь у місто і зроби кілька пристойних копій цієї фотографії…

Тітка Марина здивовано на нас дивилася і чомусь дрібно-дрібно хрестилася…

Серед ночі вийшов з хати — покурити у дворі. Чи, як каже дружина, проклятющу соску посмоктати, вставати ще й уночі курити, звичка не вельми приваблива (бо й за білого дня шкідлива), але що вдієш — раб нікотину, чия крапля — чи стільки там? — вбиває і коняку. Тож дотепники й додають: і навіщо коневі давали курити? Та й не спалося, хоч треті півні в селі вже почали пробувати голоси.

Сиджу на призьбі під білою стіною (вночі та при світлі місяця, вона ще біліша як удень), за двором та вулицею — урвище з ярами, за ними наче в сріблі мріє внизу Дніпрове привілля. Ночі там незвичайні. Навіть якісь аж казкові. Особливо, як місяць зійде й у нічній високості над Дніпром зависне — очей від нього не відірвеш. Нічний світ зовсім не похожий у селі на денний, вночі і найбідніше село видається ледь чи не романтичним. А тут — широчінь Дніпра, місяць уповні з ледь видимою щербинкою — картина на полотні та й годі. Сиджу з сигаретою, аж двері — рип, дружина вийшла. Присіла поруч на призьбі, тихо запитала:

— Смокчеш ядучу соску? Ще й уночі? І не остобісіла вона тобі? Мені — так уже в печінки в’їлася!

Ну що їй скажеш? Сиджу — ні пари з уст. Бо дружина права. Та й вона вмовкла. Сидимо, незвичайну ніч у себе вбираємо — хіба у місті подібні ночі бувають? Навіть у благословенній Мексиці, на Ісля Мугерес таких ночей немає.

— Ти чого не спиш, чоловіченьку? — по хвилі запитує Оля.

— А ти чого, жіночко?

Вона понімувала, а тоді кудись у простір озвалася:

— Та, мабуть, того, чого й ти… — І після тривалої мовчанки: — Снилась мені Мексика. Острів Жінок. Його я наче наяву бачила. І хатину на березі океану, у якій ми так гарно відпочивали. Ти рибу ловив та мурен сварив… Що вони тобі ловлю псували. Сердито їх називав поганими та ще — в’юнами…

Я посміхнувся, бо й справді так бувало не раз…

— А що тобі ще снилося?

— Буцімто ти ската морського спіймав — здоровенного! З отакезним хвостом!

— Морську лисицю?

— А, мабуть, хоч я в них не розбираюся… Той скат так смиконув за волосінь, що ти не втримався на кручі й полетів у море. А падаючи, закричав. Від твого крику я й проснулася…

Я чекав од неї іншого зізнання, відчуваючи, що їй снився наш юний друг Альфредо Крус, але Оля чомусь так і не зважилась у цьому

зізнатися. Мабуть, аби не довелося нам знову і знову повертатися до долі Петька Паляниці, що вже почала ятрити душу.

Так ми й просиділи на призьбі до ранку, доки місяць не зблід у вранішньому небі й не розтанув у світанковій високості — цвіркунами насолоджувалися. Ніде до того я не слухав таких нічних співунів, як у тітчиному селі над Дніпром. Їх там!.. Міріади! Вдень сплять у нірках, а як сонечко за Дніпром почне сідати, починають свої концерти. Десь так о сьомій вечора подасть голос найнетерпеливіший. Як сюркне у вечоровій тиші, як заллється!.. І раптово й урве свою пісеньку — рано ще. О восьмій вечора чи о дев’ятій інший озветься, або й кілька — просюрчать прелюдію і знову тиша. Голоси пробують чи що? А вже після дев’ятої, не змовляючись, всі починають один поперед одного. І вечорової тиші, а потім і нічної — як не було. Таке завзяте сюрчання стоїть у селі, що й гомону не чути. Звідусіль воно лине — з двору, городу, із садка, з вулиці, з кручі, від Дніпра, з боку степу… Іноді ми й сном жертвували, годинами сиділи, вслухаючись у цвіркунячий спів — бо де ще таке почуєш?! І так доти, доки й сіріти почне, до світанкової роси…

Іноді серед ночі й тітка Марина до нас виходила, крекчучи, присідала на призьбі поруч.

— Хоча й наслухалася за життя цих сюрчальників, а все одно ще хочеться слухати… Таких цвіркунів, як у нас, ніде більше в світі немає.

Гомоніли іноді й до світанку. Тітка Марина ожила (чи наше товариство на неї подіяло, чи ліки, що їх ми привезли?), мовби й поздоровшала. Слава Богу! Тільки коли вже почали збиратися додому, занудьгувала, хоч виду й не подавала. Лише зітхнула.

— Недарма, значить, люди кажуть: як у гостях не добре, а дома ще краще… І сонечко вдома ласкавіше сяє, і дні світліші. Та й рідні стіни допомагають… — Осіняла нас дрібними хрестиками: — Хай Господь наш дарує вам безхмарне життя. І Дажбог хай додасть вам безхмарної

днини. А чого? Він же бог сонечка на нашій Русі, а ми всі його, як сказано, онуки. Дажбогові. А що ми ще й християни, так тож тільки на краще. Ісус нам допоможе, і Дажбог — надійніше буде жити. Від богів не треба відмовлятися, чиї б вони не були — християнські чи поганські. І віщі птиці хай посилають вам щастя — і сирин, і каган. А найперше — птиця щастя Гамаюн.

На тім і ухвалили.

Ми востаннє сходили до Дніпра, покупалися, поніжилися на гарячому прибережному камінні. В краю, де колись ревів Звонець, третій поріг Дніпра, було тихо і благословенно…

— Я тобі не все тоді повідала про свій сон, — зненацька зізналася дружина.

— Я це відчув. Тобі снився Альфредо?

— Так, той індіанський хлопчик, який колись був — якщо йому вірити — Петьком Паляницею із придніпровського села, у якому ми оце з тобою добуваємо свою відпустку.

— Припустимо, що це так. Але як він потім спинився у Мексіці, на Ісля Мугерес та ще й став індіанином?

— Ось над цією фантастикою, — вигляд у дружини був наче трохи аж зляканий, — я й міркую останні дні. І, здається, вже здогадуюся, в чому тут суть. Може, моя здогадка теж фантастична, але іншої я поки що не знаходжу.

Пильно на мене дивилася.

— А чому ти не питаєш, яка саме здогадка?

— Здогадуюсь яка. В останні дні ми обоє знаємо, про що ми думаємо, але вголос про те навіть одне перед одним не зважуємось вимовити. Ти — мені, а я — тобі…

— А тебе не дивує, що на фотографії замість українського хлопця Петька Паляниці ми побачили тубільця з Мексики?

— Тепер вже, здається, ні. Лише вражає. Я ще не відаю, чи загиблий Петько і нині сущий Альфредо — одна й та ж особа, але душа в них, здається, спільна. Точніше, в Альфредо Куса душа Петька Паляниці. Після загибелі українського хлопчика вона переселилася в мексиканського тубільця Альфредо — от і все. Десь тут поруч залиті водами Дніпрогеса ті скелі, з яких і розбився Петько.

— З одним, однак, уточненням: не він, а його тіло. А душа, залишивши тіло, переселилася в іншого хлопчика.

— І ти цьому віриш?

— А ти?

— Що з того, вірю я чи ні, як воно так і є, Альфредо — це копія, якщо так можна сказати, Петька Паляниці. Його друга сутність. Іншими словами, його друге життя. Тільки й того, що національності у них різні. Але для переселення душ національність не відіграє ніякої ролі, головне, що душа людська і в людину переселяється.

— Себто друге перевтілення Петька Паляниці?

— Так.

— Тоді ставимо крапки над "і": реінкарнація? — швидко запитала дружина, запитала про те, про що ми, не змовляючись, думали осібно.

— Ти хочеш сказати, що реінкарнація — це вже не така й вигадка? — питав я про те, про що думав у ті дні. — Іншими словами: і після смерті існує життя? Тільки або в іншому вимірі планети Земля, або в інших краях нашого. Але неодмінно в іншій личині, де національність та все інше, пов’язане з цим, ніякої ролі не грає. Ти це мені хотіла повідати, дорога?

— Якщо знаєш, то нащо питаєш?

— Але в мене запитань більше, аніж відповідей на них. Чи бодай пояснень. Отже: ре-ін-ка-рна-ці-я?

— Я досить наслухалася про неї. Власне, начиталася. Але ніколи й подумати не могла, що зіткнуся з цим феноменом у житті, — коли вмовкла, губи її все одно ворушилися, наче сама з собою розмовляла, сама себе переконувала чи навпаки, відганяла од себе думки, на які не було відповіді. — Реінкарнація, — зрештою озвалася. — З латини перекладається так: ре — зворотно, назад, ін — в, карна — тіло, плоть. Себто переселення назад у тіло. Закон реінкарнації входить до багатьох релігій Сходу. Наприклад, біблія індуїстів "Бхачавагіта" вчить, що безсмертна душа періодично міняє зношене тіло на нове, як ми змінюємо одяг, якщо він нам стає чомусь непридатним. Це знали жерці Давнього Єгипту, Греції. А ось у християн закон реінкарнації, перевтілення душ було "відмінено" на П’ятому Вселенському соборі. Але це точнісінько так, якби наприклад Академія наук та раптом відмінила всесвітній закон тяжіння — він що, після такої "відміни" зник би? Така ситуація і з законом реінкарнації.

— Невже й справді ніхто не помирає Назавжди?

— У це треба вірити.

— Вірити чи так воно і є?

— Цього я тобі ще не готова відповісти з глибоким переконанням, мій любий чоловіченьку. Але дуже хочу, аби ніхто й ніколи не помирав назавжди. І ми в тім числі, як надійно, звичайно, нам час. Так ось у тій книзі розповідається — і таких прикладів історія знає багато — про жінку, яка під гіпнозом раптом заговорила на якомусь скандинавському наріччі… Про існування якого вона до того й гадки не мала. Виявилось, що то — застаріла шведська мова, яка вже давно вийшла з ужитку.

— Тобто жінка в одному із своїх попередніх життів була шведкою. І жила у ті давні часи, коли застаріла сьогодні мова була ще в ужитку?

— Так. Як Альфредо Крус колись, будучи Петьком Паляницею, жив у цьому селі — ось звідки він знає українську. Тоді вона була його рідною мовою. Потім, вже в наступному своєму житті в Мексиці він про неї забув. Як і про своє попереднє життя в Україні на березі Дніпра нічого не пам’ятав. Потрібний був поштовх, щоб хлопчик все пригадав. Таким поштовхом і стала для нього українська мова, що її Альфредо почув від нас… І він негадано заговорив нею, сам цьому дивуючись, бо ж не знав, звідки у нього взялася чужа і незнана йому мова. То виходить, що й справді ніхто… не помирає назавжди? Невже можливий такий феномен, як життя після фізичної смерті? На момент такого сумного і тяжкого явища, як фізична смерть, що її не уникнути кожному, хто народився і живе на планеті Земля, біоенергетичний згусток людини, себто душа (для інших — аура) відокремлюється від фізичної оболонки, званої тілом… Тіло смертне, тлінне і недовговічне, душа ж — дарунок Бога — вічна і безсмертна. Бо тіло помирає (одіж тлінна), а душа непідвладна смерті, вона лише міняє місце перебування…

"Душа в сто тисяч разів легша, аніж розум, — стверджував Вівекананда, індійський мислитель-гуманіст, релігійний реформатор та громадський діяч, — але настільки ж вона сильніша від нього. Душа — наділена світлом, що потужніше, аніж електрика, яскравіше, аніж сонце чи місяць…"

На дев’ятий день по смерті тіла душа залишає цей світ і направляється до одного із семи каналів виходу біоенергетичного поля Землі. (У Вернадського — ноосфера). До Творця. Всевишнього. Господа. Небесного Батька — називайте Його, як хочете, суть від цього не зміниться. На сороковий день душа зливається з біополем Землі, займаючи нішу в одному з його шарів, не розчиняючись у ньому, а неодмінно зберігаючи свою індивідуальність. При цьому вона не тільки згадує про останнє своє перевтілення, але й про попереднє життя (чи попередні, якщо їх було кілька). Ось тоді й з’явиться перед нею завдання для наступного перевтілення.

Скільки минає часу від фізичної смерті тіла і до нової реінкарнації? В кого як. Вважається, що від кількох тижнів до кількох сторіч. (Хоча в тих сферах, де перебуває душа в очікуванні призначення на перевтілення — це одна мить, адже плину часу там не відчувається, його взагалі там немає). За вченням східних релігій, реінкарнація не є нагородою за праведне життя, чи навпаки — покаранням за гріхи. Реінкарнація — це наслідок безсмертя душі, адже перед кожною душею у зв’язку з цим ставиться завдання: відпрацювати повну програму розвитку. А яка вона, та програма, того зарані не дано душі знати. Після загибелі хлопчика Петька з придніпровського села, його душа шістдесят (за земними мірками) років перебувала в біоенергетичному полі Землі, в царстві Творця і лише тоді надійшла її черга і вона була направлена на інкарнацію — їй випало тіло хлопчика Альфредо з племені майя. У творця немає національностей і рас, для нього всі люди — сини його і дочки, незалежно від того, до якого вони народу належать і в яких краях живуть — небо над усіма одне і Царство Небесне теж. І Господь один, хоч у різних краях в силу тих чи тих причин він і може називатися по-різному.

То невже ж і справді людина НІКОЛИ НЕ ПОМИРАЄ? Тобто, вона помирає, але НІКОЛИ НЕ ПОМИРАЄ НАЗАВЖДИ?

Бо смерть — це всього лише початок?

Нового життя?

Знати б людині про це достеменно.

Але, мабуть, цього їй ще не дано знати.

Можливо, цю таємницю таємниць людства знає Петько Паляниця, хлопчик із придніпровського села, але про це він уже ніколи й нічого і нікому не скаже.

Тільки посміхається загадково із старої фотографії і в його посмішці відчувається вічна загадка людства. І ще щось… Наче підбадьорливо. Почекай, мовляв, колись ти сам про все дізнаєшся — як настане тобі час…

Смерть — це лише початок.

Ніхто ж бо не помирає назавжди.

Але тут наша розмова — може, й дилетантська про реінкарнацію — та і які ми спеціалісти з цього феномена? — урвалася, як до берега, де ми загорали на каменях, пристав дерев’яний човник і двоє місцевих рибалок — ще бадьорі дідки, — заходилися з нього вибирати сітку. В кормі ліниво ворушилися золотисті лящі.

Не змовляючись, ми купили в них кілька найбільших ("По чім?" "Та як для вас, то по шість гривень за кіло і забирайте хоч і всі, — раде вигукували рибалки. — Нам ще й краще, не треба везти на трасу продавати. Та й буде нам на хліб і до хліба, бо вже й чорт зна коли пенсію приносили. Тільки Дніпро нас і рятує…") і подалися в село — юшку, про яку давно мріяли, — варити.

Тітка Марина, як ми з’явилися в дворі з дарами Дніпра, аж руками сплеснула на радощах.

— Ой, спасибочки вам! Вже давно юшки не смакувала — аж снитися почала. Над такою рікою живу, а вже й забула, коли свіжу рибу пробувала — казна-що таке! Відведу сьогодні з вами душечку…

І гайнула до кабиці в дворі, а ми з Олею заходилися чистити лящів…

Швидко чи ні (мабуть, таки швидко, бо відпочинок ніколи не буває ані довгим, ані зайвим), а відпустка, бодай і за два роки, та ще після тривалого зарубіжжя, проведена в рідному Києві, пролетіла, як ми й оглянутись не встигли і нам вже довелося збиратися в неблизьку дорогу в Мексику — до праці в спільній україно-мексиканській компанії, де я тоді займав не останній службовий щабель.

Коли це за день до вильоту в Нью-Йорк, а звідти в Мехіко, все раптом круто перемінилося. Правління запропонувало мені залишитися в Києві й очолити українську частину компанії. Все зваживши, я погодився. Ще б пак! Це було для мене значним підвищенням (у фінансовому, не кажучи вже за інші, аспекти), я негадано ставав одним з двох ведучих керівників компанії. А це щось та важило для мене, плюс робота на Батьківщині. Як кажуть: і дома, і замужем.

За умовами угоди, я мав негайно вилетіти в Мехіко, здати там справи (скільки б це не зайняло часу, тиждень чи місяць) і, повернувшись до Києва, приступити до своєї нової роботи.

Отож, дружина залишилася вдома, а я на недовгий час вилетів у Мехіко. І, як водиться, закрутився. Тиждень не залишав свого офіса, готуючи справи для передачі своєму наступнику. Зрештою, до п’ятниці все вдалося втрясти, все підготував, узгодив і за тиждень завершив справу з передачею. І вперше за останні дні, з насолодою розігнувши спину, виглянув у вікно — що там у світі білому, мексиканському?

В Мехіко стояла просто пречудова погода (а втім, інших там не буває), квиток на зворотну дорогу до Києва у мене вже знаходився в

портмоне, настрій — щоякнайліпший. Залишався ще один день мого перебування в мексиканській столиці і він був цілком вільним — я мав право витратити його за власним розсудом.

Вирішив на прощання відвідати Ісля Мугерес, симпатичний Острів Жінок на Юкатанському півострові. Не так попрощатися з тамтешнім краєм, як з юним другом Альфредо Крусом, який після поїздки в село до тітки Марини і всього, що я там почув і побачив про Петька Паляницю, не йшов мені з думки. На ходу зрихтував малому деякі дарунки, заодно прихопив і копію знімка, на якій він так схожий на того українського хлопця Петька Паляницю, ким він за власним зізнанням був. Заодно віз і кілька фотознімків села, краєвидів Дніпра — щоправда, вони тепер дещо відмінні від тих, що були ще до Другої світової війни. Хати вже, звісно, інші, та й скелі на Дніпрі з побудовою Дніпрогесу й утворенням між Дніпропетровськом та Запоріжжям штучного озера зникли під водою, але дещо й залишилося — цікаво, чи впізнає Альфредо той край, у якому він колись жив? У першому своєму житті. Я заздалегідь підбирав слова, що ними збирався поспілкуватися з підлітком на цю вельми не просту тему і не міг їх поки що віднайти. Гаразд, подумав, якось воно все на місці влаштується. Хвилювався, як наче вирішувалася моя особиста доля. Та і як з ним говорити про якусь незбагненну реінкарнацію, у якій і сам не дуже петрав? (Та й хто в ній достеменно розбирається, хотів би я знати?) Та й чи треба взагалі? А раптом… А раптом це відкриття подіє на незміцнілу ще психіку індіанської дитини, яка живе собі на острові в рідному краї з батьками, нічого не відаючи, як Божа рослинка. Наловить риби на рифах, день прохарчується — та й усі проблеми. А решту за нього вирішать їхні прадавні боги — як вони ухвалять, так і буде. А буде так, як було вік тому чи тисячу літ тому, чи й більше.

Та ось і він на обрії — маленький острівець Ісля Мугерес, батьківщина Альфредо — 7 кілометрів довжини, з півкілометра завширшки, 12 тисяч мешканців, якраз напроти курортного міста Канкан, куди я примчав з Мехіко, на таксі — найпопулярніший там, разом з автобусом, вид транспорту. А далі — ще простіше.

З міської набережної на острів один за одним відчалюють пасажирські човни — 35 песо, 15 хвилин плавби! Я був певний, що впораюсь швидко й дістанусь туди без пригод. На самому ж острові від причалу в усі кінці — 7 песо — бігають свої таксі — маленькі японські нісани. Тубільці-шофери дуже чемні — це я знав з минулих поїздок — й охоче розказують дорогою про свій острів та його мешканців, яких вони, здається, знають усіх до одного, хоч їх там і дванадцять тисяч. (Пригадую, як я вперше їхав островом на таксі, водій його показав мені на якусь похмуру будівлю, схожу на казарму чи фабричний цех, мимо якої ми проїздили і пояснив, що там приносять у жертву звірів для людського споживання. Для нього то була не бойня, а своєрідний жертовник — сам він споживав лише вегетаріанську їжу й іноді трохи риби… Інший службовець — теж тубілець — коли довелося відкривати в банку конто (рахунок), подав мені бланк та ручку і чемно попрохав мене… ні, не підписати, а — "подарувати йому мій підпис". Такі вони, тубільці Ісля Мугерес! І я подумки вже смакував радість зустрічі з ними.

Крім таксі там є дві автобусні лінії — одна на східному, друга на західному узбережжі — 3 песо. Тубільці (особливо жінки) носяться на мотоциклах й схоже за скромну плату підкинуть вас будь-куди. (Американці їздять лише на своїх автомобілях, вельми великих і дорогих).

Повсюди островом бродять собаки місцевої породи… А втім, не колобродять, а — статечно ходять. І неодмінно в парі — пес і сучка. Це у них, як чоловік та жінка. Тубільці люблять собак і якщо тримають їх, то неодмінно лише в парі — пса і сучку. Розлучати тварин там вважається негарним вчинком. А за кожною такою чотириногою парою — трюхикає з півдесятка опецькуватих веселих цуценят — одне слово, зразкова собача сімейка!

Такі вони, майя з Ісля Мугерес, батьківщини Альфредо Круса, який колись був українцем Петьком Паляницею. (Чи навпаки, Петько Паляниця тепер став індіанським хлопчиком Альфредо). Зрештою, я просто хотів ще раз побачити цю незвичайну дитину майя, бо коли ще

пощастить зустрітися, послухати його українську мову, таку знайому і таку незнайому в устах майя, розповісти про його першу батьківщину, на якій я нещодавно побував… Хотів, але… З моїх добрих намірів так нічого й не вийшло — на заваді став ураган. І треба ж було йому нагрянути на Юкатан саме того дня!.. Треба сказати, що для ураганів Юкатан з Мексиканською затокою — головна дорога. Вони там досить часті й завжди з'являються негадано-нежданo — вигулькнуть з океану, як чорт із шкатулки, і мільйонокрилим та мільйоногорлим чудиськом налітають на тамтешній край, на якийсь час пожираючи його у світу білого. На щастя, Острів Жінок, такий беззахисний перед тим страховищем, вони зачіпають лише крилом. Але й цього буває досить, бо іноді добряче йому дозоляють.

Коли я примчав з Мехіко на таксі в Кункан, ураганисько, залетівши в Мексиканську затоку, тільки-но набирав свою диявольську силу і скільки часу він мав там бушувати-розбійничати — того ніхто не знав. Тож я й не відвідав востаннє перед поверненням в Україну симпатичний Острів Жінок. Лише з набережної Кункана подивився на Ісля Мугерес, що завжди сонячний, із жовтим обрамленням пісків, блакитними небесами над ним та синявою моря радував зір і тільки зітхнув — Ісля Мугереса уже не було. Як і його раю. Острів Жінок вже накрило волохате, сіро-імлисте крило урагана і світ білий над ним померк.

Набережну Кункана вже почали накривати нуртуючі вали, хвилі били вище вуличних ліхтарів, рідкі перехожі притьмом втікали з набережної подалі вглиб міста. Побіг і я, відчуваючи за спиною шалений лет морського валу. До всього ж я квапився, боячись, щоб розлючене море де-небудь не перерізало дорогу до Мехіко — наступного дня рано-вранці я мав вилітати до Нью-Йорка, а звідти — до Києва.

І сьогодні, в засніженому граді Кия, в січневій хузі, згадуючи Юкатан (а там і в січні плюс 25!), відчуваю тепло їхнього Гольфа, бачу жовте узбережжя Острова Жінок серед голубого привілля океану і неба, і мені здається, що то й справді крихтою тепла, ледь відчутного через моря й океани, через гори й рівнини, через великий, великий світ до мене

звертаються мої захисники — боги майя... Ніколи не забуду, як під час моїх численних мандрівок Мексикою і зокрема історичним краєм індіанських племен, я побував у Лабана. Там, вгрузнувши в землю, стоїть знаменита брама. "Хто пройде під брамою в Лабана, — казали мені майя, — того завжди, де б він не був, хоч і на краю світу, оберігатимуть наші боги..."

І раділи, як діти, коли я погодився пройти під брамою. Вони провели мене під брамою з піснями й танками — ці добрі, древні і вічні діти людства, про яких у наших тлумачних словниках вміщено всього лише один рядок: "Група споріднених за мовою індіанських племен, що створили в давнину високу культуру, а тепер живуть нарізно в Мексиці, Гватемалі та Гондурасі".

Це вони, майя, творці однієї з найдревніших цивілізацій людства, подарували йому маїс (кукурудзу), квасолю, перець, какао... А соняшник!.. Ну, щоб здавалося, соняшник? "Однорічна трав’яниста олійна рослина родини складноцвітних з високим грубим стеблом, великою довгою квіткою". (З тлумачного словника української мови). А хай спробує українець (та ще сільський) уявити своє життя і відчувати себе українцем без отієї "великої жовтої квітки"!

А він, сонцелюб і сонцепоклонник, всього лише давній приблуда з іншого світу, з далекої нам Америки!

Не знайти полів в Україні, де б не горіли щирим золотом соняшникові гони від обрію й до обрію (в Україні його посіви, вдамося до прози з цифирією — займають 93 відсотки всієї площі, що її відводять під олійні культури!) і нема такого городу, де б не красувалося жовтоголове соняхове братство, не виглядало б з-за тинів на вулицю, не поверталося б за сонцем, як діти за батьком-матір’ю... І — диво-дивне — цей гість з Північної Америки, дарунок незнайомого — назавжди незнайомого — нам народу майя, давно в Україні став не просто своїм, ні. Поряд із барвінком, рутою-м’ятою, маком, мальвами, полином, трояндами, чебрецем, безсмертником, любистком, волошкою, деревієм, конваліями,

сон-травою, соняшник теж наш національний символ, як наші калина, терен, явір, тополя, береза, дуб, верба, смерека, клен, граб — всі вони одухотворені нарадною міфологією, теж серед них сонях став золотими очима України, її національною душею і переконанням, що він наш споконвіку… І вже в нас, як підмітив поет, мов сонях, квітне літо.

Чи побуваю ще коли в далекій Мексиці, на Острові Жінок? Не знаю, мабуть, уже ні. За щоденною працею, клопотами київського життя майя почали від мене ніби віддалятися за моря й океани і хоч я згадую юного друга Альфредо Круса, але вже не так емоційно, як попервах.

Іноді мені здається, що Альфредо, хлопчик майя з далекого Ісля Мугерес, всього лише своєрідна легенда, дивний сон, що якось мені приснився-примарився в колоритній Мексиці, якесь нерозгадане диво, фантастика цього народу, тож і в пам’яті моїй він зостанеться теж ніколи не розгаданим… Хай росте щасливим на своєму Ісля Мугерес, майже райському (за мексиканськими мірками) Острові Жінок, де бідні хоч і є, але немає жебраків і голодних, бо стільки ж риби в голубому морі-океані Мексиканської затоки!

А на згадку про українське Придніпров’я, село на Нижньому Дніпрі і водночас про Мексику (хоч це поєднання, та ще на перший погляд, мовби й дивне!) над моїм столом висить паспарту з напівпожовтілою фотографією — копія з тітчиного любительського знімка. На березі синього Дніпра, на плескатому камені, що широкою спиною виступає з води, позадиравши ноги, лежать двоє веселооких хлопців. Накупавшись у рідному Дніпрі до гусячого жиру, щось безтурботно між собою теревенять, ящірками вигріваючись під благословенним літнім сонечком України.

Один з них — Петько Паляниця, український хлопчик і в той же час тепер мовби й мексиканський пахолок Альфредо Крус. А, може, так воно і є насправді?

А над ними висока безоднява блакитного неба з білими хмарками, а внизу — тихі води і такий спокій навколо, що безтурботним хлопчикам здається б жити та жити у цьому прекрасному світі! Бо що їм може загрожувати в цьому доброму світі південної України на Нижньому Дніпрі?..

А ось з Альфредо Крусом, загадковим, — ні, таки й справді фантастика! — Петьком Паляницею, я тоді так і не зустрівся і не попрощався, коли повертався на Батьківщину. Як він там живе, хлопчик Альфредо, на своєму маленькому острівці в Мексиканській затоці, що напроти Юкатанського півострова? Для мене він назавжди залишився Петьком Паляницею з українського села, що на Нижньому Дніпрі — світ тісний, хоч і великий.

Чи, як майя кажуть, круглий. Тому й кінець у них кругом щасливий! Навіть попри урагани, що ні-ні та й залітають у ті краї, ледь чи не перевертаючи білий світ, коли й Острів Жінок теж зникає на якийсь час із білого світу. Але пролетить ураган і він знову зажовтіє прибережними пісками, заблакитніє водами і небом, і життя тоді неспішно повертається у своє звичне, віками й тисячоліттями второване русло. На острові різні житла, чимало там мурованих кам’яниць, але чимало й глиняних халупок, критих очеретом. Узбережжям, де кривуляють вузькі вулички, туляться один до одного житла бідняків, схожі на патріархальні українські курені на баштанах. Але господарям тих куренів, хоч вони й благенькі-благенькі, навіть найпотужніші урагани, особливого лиха завдати не можуть. Ну, здмуть їх, занесуть бозна-куди в океан, а за пару годин, як ураган полетить собі далі, вже й новий курінь стоїть. Тож не відчаюйся, на острівці стільки того очерету (та й швидко він росте, круглий рік!), що вистачить усім на курені. Були б лише мачете і роботящі руки. Та ще трішечки терпіння. І хоч одна весела пісенька для роботи.

За годину-другу, як полетить ураганисько далі, вже й стоятиме новий курінь — скільки там тієї роботи! — і життя й далі триватиме у білому світі Ісля Мугерес, щасливого Острова Жінок. Тому майя,

невиправні оптимісти, і кажуть: кінець у них кругом щасливий. Маєш курінь з очерету — живи і радуйся життю, бо той курінь для тебе більше щастя, як для інших мурований палац. А знову налетить на Острів Жінок розлючений ураган — а він таки налетить! — розкидає по очеретині твоє житло, позаносить його чи не на край світу — ну й що з того? Чи й не причина для печалі? На острові он стільки того очерету! От і виходить, що в майя на Ісля Мугерес кінець кругом щасливий! Чим бідніші островитяни, тим вони бадьоріші, прямо хвацько-голінні і нічого не бояться — навіть ураганів. Бо чого ж його боятися? Хай тремтять ті, в кого муровані кам’яниці, а не очеретяні курені. З очеретяним куренем кінець кругом щасливий!

І коли, задумавшись, гляну, бува, на фотографію Альфредо Круса, що її я привіз на згадку з Мексики, як перед моїм внутрішнім зором заблакитніє синє-синє море, з чисто-прозорою водою і претеплою течією Гольфстріма (по-тамтешньому просто Гольф) і тоді з-за сліпучо-білих і жовтих пісків Ісля Мугерес лукаво виглянуть маленькі жіночі богині майя — Іксчель, Іксчебелакс, Іксгуніє, Іксгунієта (вона, о-он, здається, крайня), зодягнена, починаючи від пояса і нижче, але неодмінно з відкритими персами і привітно помахають мені руками… І хоч богині кам’яні, як здається на перший погляд та ще непосвяченим, але ж насправді — живі.

Бо ніхто ж не помирає назавжди.